

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1882. Andra Kammaren. N:o 41.

Tisdagen den 25 April.

Kl. $\frac{1}{3}$ e. m.

Herr vice Talmannen ledde i detta sammanträde Kammarens förhandlingar.

§ 1.

Föredrogs Kongl. Maj:ts på Kammarens bord hvilande nådiga proposition till Riksdagen, angående beviljande af anslag för iståndsättande af vågbrytaren och den yttre hamnarmen vid Visby hamn.

Ordet begärdes af

Herr Bokström, som yttrade: Herr vice Talman! Mine Herrar! Under betygande, å min hemorts vägnar, af dess lifliga tacksamhet till Kongl. Maj:ts regering för den nu framlagda Kongl. propositionen och för den omvårdnad, som derigenom blifvit bevisad en angelägenhet, hvilken i så hög grad intresserar den ort, hvilken jag representerar, och tillika är af så stor vikt för sjöfarten å Östersjön, anhåller jag att till den remiss af samma proposition, som Kammaren nu går att besluta, få foga några ord. Till den utredning, hvarpå den Kongl. propositionen grundar sig, kan icke något särdeles vara att af mig lägga. Jag anhåller icke dess mindre att vid detta tillfälle få framhålla några synpunkter, hvilka, enligt min åsigt, kunna vara förtjenta af att tagas med i räkningen, då ärendet skall af vederbörande Utskott behandlas.

Jag vill då först erinra, att den ursprungliga af vederbörande myndigheter uppgjorda planen till den yttre hamnbyggnaden vid Visby upptog en kostnad af 178,500 kronor och att *hela* den hittills derpå nedlagda kostnaden belöper sig till mer än 1,100,000 kronor. Till den ursprungligen beräknade summan, 178,500 kronor, skulle staten bidraga med 119,500 kronor och Visby stad med 60,000 kronor, hvarjeme staden tillförbands att till underhåll af denna hamnanläggning anskaffa 2,250 kronor om året, och staden hade icke anledning att,

då den inlät sig på detta företag, ifrågasätta de officiella kalkylernas tillförlitlighet.

Efter det erfarenheten på ett ganska hårdhänt sätt ådagalagt den ursprungliga kalkylens och konstruktionens ohållbarhet, hafva förstärkningar tid efter annan blifvit beslutade, och uppgår den *sammanräknade kostnaden*, enligt de fastställda *kostnadsförslagen*, för hela anläggningen, förstärkningarne inberäknade, till 752,578 kronor 50 öre. Den *verkliga kostnaden* deremot, som enligt stadens räkenskaper måst för dessa arbeten utgifvas, uppgår emellertid till 1,116,955 kronor 83 öre, och dock är den sista tredjedelen eller hamnarmen mot södra sidan icke ens påbörjad.

Man torde därför icke böra förbise, att den nu föreslagna förstärkningen är hufvudsakligast afsedd att utföras *i vågsqualpet på vågbrytarens yttre sida*, och att denna omständighet torde göra den verkliga kostnaden i detta fall i hög grad beroende af väder och vind under arbetstiden.

Jag ber äfven få nämna, att den olycka som nu inträffat å vågbrytaren, hvars konstruktion och dimensioner blifvit af statsmyndigheterna noga bestämda, icke är framkallad af någon underlåtenhet eller bristande omtanke å Visby stads sida.

Detta byggnadsföretag i och mot det öppna hafvet, hvars öfvermakt för det lilla samhället varit så känbar, har nu under 40 år för detsamma varit en aldrig sinande källa till bekymmer, och det har blifvit påstådt — och jag tror icke deri ligger någon öfverdrift — att icke något samhälle i Sveriges rike måst i så hög grad som Visby stad underkasta sig uppoffringar och ansträngningar för sina kommunikationsanstalter.

Om, såsom jag vågar hoppas, Kongl. Maj:ts nu framlagda proposition skulle bifallas, så är Visby stad derigenom ingalunda hänvisad att "lägga armarne i kors". Staden måste än ytterligare anstränga sig, för att bota skadorna å inre hamnen, för att fortsätta oafvisligen erforderliga arbeten med den yttre, hvartill icke något understöd af statsmedel blifvit ifrågasatt och för att åstadkomma det dryga årliga underhållet af denna synnerligen kostbara apparat. På väder och vind bero ock, såsom nämndt, om det nu ifrågasatta arbetet kan till den i kostnadsförslaget beräknade summan utföras.

Jag anhåller vördsamt, att Utskottet ville taga jemväl dessa omständigheter i välvilligt öfvervägande och om än Utskottet, vid sammanräkandet af alla de statsbidrag som, sedan 1840, blifvit för denna hamnanläggning beviljade, finner dessa tillsammans med det nu äskade något öfverstiga hvad en half mil stambana kostar, så vågar jag likväl hoppas, att Utskottet icke skall finna denna länk i det svenska kommunikationsväsendet vara alltför dyrbar, detta såväl med hänsyn till dess vikt för Gotland, dess framtida utveckling och trygghet, som ock med hänsyn till den betydelse den har och kan få för det gemensamma fäderneslandet.

Jag anhåller att detta yttrande måtte få åtfölja Kammarrens remiss af ifrågasavarande Kongl. proposition.

Vidare anfördes icke. Kammaren hänvisade den ifrågavarande nådiga propositionen till Stats-Utskottet, dit Herr Bokströms i anledning af densamma nu afgifna yttrande jemväl skulle medfölja.

§ 2.

Föredrogos, men blefvo för andra gången bordlagda:
Stats-Utskottets Utlåtande N:is 41 och 42;
Bevillnings-Utskottets Memorial N:o 9; och
Lag-Utskottets Utlåtande N:o 49.

§ 3.

Till bordläggning anmäldes:

Stats-Utskottets Utlåtande N:o 43, angående upprättande af ett sakregister till Rikets Ständers protokoll med bihang för tiden från och med år 1809 till och med år 1866;

Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 10, angående tullbevillningen; och

Banko-Utskottets Utlåtande N:o 11, i fråga om ändringar i gällande reglemente för Riksbankens styrelse och förvaltning.

Dessa ärenden skulle uppföras främst å föredragningslistan för nästa sammanträde.

§ 4.

Upplästes ett så lydande sjukbetyg:

Att riksdagsmannen i 2:dra Kammaren Herr C. F. Segerlind, som lider af Erysipelas faciei, är hindrad att tills vidare lemna sina rum, intygas. Stockholm den 25 April 1882.

K. Kjerner,
Med. Dr.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. $\frac{3}{4}$ 3 e. m.

In fidem
H. A. Kolmodin.

Onsdagen den 26 April.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de i Kammarens sammanträden den 19 innevarande månad förda protokoll.

§ 2.

Föredrogs och bordlades för andra gången:
Stats-Utskottets Utlåtande N:o 43;
Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 10; och
Banko-Utskottets Utlåtande N:o 11.

§ 3.

Föredrogs Banko-Utskottets Memorial N:o 9, i fråga om ändringar och tillägg i gällande afföningsstat för Riksbanken.

*Angående
afföningsstat
för Riks-
bankens
afdelnings-
kontor i
Östersund.*

I *punkten 1* hade Utskottet gjort följande hemställan:
"att Riksdagen, jemte förklarande att styrelsen för Riksbankens afdelningskontor i Östersund skall för pröfning af diskonterings-, låne- och kreditiv-ansökningar sammanträda minst fyra dagar i hvarje vecka, måtte fastställa följande förändrade afföningsstat för detta kontor:

		tre styrelseledamöter, hvardera	Kr. 900: —
tre styrelseledamöter, hvardera	Kr. 750: —	samt derförutom den ledamot, som handhafver den dagliga förvalt- ningen	„ 1,500: —
samt derförutom den ledamot, som handhafver den dagliga förvalt- ningen	„ 1,250: —	kamreraren, tillika kassör, lön	„ 1,200: —
kamreraren, tillika kassör, lön	„ 1,000: —	hvilket belopp kan förhöjas efter fem års ordinarie tjänst med 400 kronor	
samt tjänstgörings- penningar	„ 600: —	och efter tio års tjänst med ytter- ligare 400 kronor,	
och missräknings- penningar	„ 300: —		
bokhållaren, tillika registrator, lön...	„ 800: —		

samt tjänstgöringspenningar	400: —	samt tjänstgöringspenningar	800: —	<i>Angående aflöningsstat för Riksbankens afdelningskontor i Östersund. (Forts.)</i>
ombudsmannen	500: —	och misräkningspenningar	500: —	
till extra biträden vid kontorsgöromålen	200: —	bokhållaren, tillika registrator, lön...	1,000: —	
vaktbetjenten	400: —	hvilket belopp kan förhöjas efter fem års ordinarie tjänst med 300 kronor		
		samt tjänstgöringspenningar	600: —	
		ombudsmannen	600: —	
		till extra biträden vid kontorsgöromålen	750: —	
		vaktbetjenten	400: —	
		jemte bostad och vedbrand."		

Enligt anteckning å memorialet var reservation mot nämnda hemställan inom Utskottet anmäld af Herrar *J. J. Ekman, Peyron, Olsson* och *Gunnar Eriksson*, som för sin del tillstyrkt, att ett af fullmäktige i Riksbanken afgifvet, i memorialet intaget förslag till stat för afdelningskontoret i Östersund måtte oförändradt af Riksdagen antagas; skiljande sig detta förslag från det af Utskottet framlagda allenast i fråga om styrelseledamöternes arvoden, hvilka fullmäktige ansett böra utgå med 1,000 kronor för hvardera styrelseledamoten samt derförutom 2,000 kronor för den ledamot, som handhade den dagliga förvaltningen.

Efter uppläsning af Utskottets hemställan yttrade

Herr Gunnar Eriksson: Såsom Kammarens Herrar ledamöter af nu föreliggande betänkande torde hafva inhemtat, har Banko-Utskottet gjort en liten nedsättning uti den af fullmäktige i Riksbanken föreslagna lönestaten för afdelningskontoret i Östersund. Bankofullmäktige föreslogo nemligen, att 3:ne styrelseledamöter hvardera skulle erhålla 1,000 kronor samt dessutom den som handhade den dagliga förvaltningen 2,000 kronor. Utskottet deremot föreslår för 3:ne styrelseledamöter hvardera 900 kronor och för den som handhafver den dagliga förvaltningen 1,500 kronor. I allt öfrigt äro, såsom herrarne behagade finna bankofullmäktiges och Banko-Utskottets förslag alldeles lika. Det är emot denna nedsättning i lönestaten jag tillika med några andra af Utskottets ledamöter anført reservation, och det är med anledning deraf jag nu värdsamt anhåller, att Kammarerna måtte bifalla bankofullmäktiges förslag oförändradt.

Om man anställer en jämförelse mellan antalet handlagda låne-

Angående
aflöningsstat
för Riks-
bankens
afdelnings-
kontor i
Östersund.
(Forts.)

ärenden vid afdelningskontoret i Östersund och vid åtskilliga Riksbankens öfriga afdelningskontor, visar det sig att den 28 Februari 1882 utgjorde beloppet af utestående lån vid kontoret i Luleå, 2,236,095: 11, i Östersund 1,876,737: 81 och i Vexjö 1,673,325: 83; och antalet af dylika lån i Luleå 1,571 stycken, i Östersund 1,423 och i Vexjö 1,177 stycken. Antalet diskonterade vaxlar utgjorde i Stockholm 1,144, i Göteborg 1,085 och i Östersund 1,084. I detta afseende täflar afdelningskontoret i Östersund med dessa kontor samt uppnår till och med ensamt nära nog lika antal vaxlar som 3:ne kontor tillsammans, nemligen i Luleå 450, i Vexjö 233 och i Visby 437 eller tillsammans 1,120 stycken.

Antalet vaxlar vid kontoret i Östersund uppgår sålunda till föga mindre belopp än vid alla tre dessa kontor tillsammans. Postvexelrörelsen år 1881 utgjorde, af Östersundskontoret utfärdade 1,281 stycken, vid afdelningskontoret i Göteborg 1,211 och vid det i Malmö 684 stycken. Kassarörelsen utgjorde år 1881, vid jemförelse mellan afdelningskontoren i Östersund och Luleå; *diskonteringar*: i Östersund 2,819,414: 08, i Luleå 2,595,673: 68; *vaxelinbetalningar*: i Östersund 2,194,492: 16, i Luleå 2,534,641: 57; *utgifna handelslån*: i Östersund 405,980, i Luleå 92,430; *inbetalta handelslån*: i Östersund 364,440, i Luleå 82,910; *insättningar å kreditiv*: i Östersund 1,444,186: 16, i Luleå 1,503,880: 93; *uttag å kreditiv*: i Östersund 1,597,126: 36, i Luleå 1,508,572: 83; *insättningar å upp- och afskrifningsräkning*: i Östersund, 596,194: 56, i Luleå 233,597: 19; *uttag å upp- och afskrifningsräkning*: i Östersund 576,537: 08, i Luleå 246,638: 26; *insättningar å deposition*: i Östersund 152,556, i Luleå 113,587: 98; *uttag å deposition*: i Östersund 110,800, i Luleå 61,706: 03. Af denna jemförelse torde framgå, att rörelsen vid Riksbankens afdelningskontor i Östersund är lika stark som vid kontoren i Luleå och Vexjö och i vissa fall täflar äfven med andra kontor. Men det oaktadt skulle lönerna för Östersundskontorets styrelse, äfven om bankofullmäktiges förslag bifölles, komma att blifva vida lägre än styrelsens löner vid kontoren i Luleå och Vexjö. Det är af denna anledning jag hos Herr Talmanen vågar anhålla om proposition på bifall till den af Herrar J. J. Ekman, Peyron, Olsson jemte mig vid denna punkt fogade reservation, om bifall till bankofullmäktiges förslag till lönestat för afdelningskontoret i Östersund oförändradt, samt att Kammaren ville densamma antaga.

Herr Gumælius: Vi fingo här nyss höra uppläsa en mängd siffror, som skulle utvisa, hurusom bankrörelsen vid Riksbankens afdelningskontor i Östersund i hög grad utvecklat sig. Om jag hörde rätt, vore åtminstone de första af dessa siffror hemtade från förhållandet någon dag i Februari månad detta år. Till motsvarande siffror har jag visserligen nu icke tillgång; de sifferuppgifter, som äro tillgängliga för mig och till hvilka jag ber få hänvisa, äro hemtade från Banko-Utskottets memorial N:o 1 i år med Riksbankens fullmäktiges berättelse till Riksdagen, och dessa officiella siffror utvisa icke alldeles en så stor tillväxt, som den föregående talaren antydt.

Talaren uppdrog en jembförelse företrädesvis mellan afdelningskontoren i Östersund och i Luleå och hemstälde på grund deraf, att aflöningsförhållandena vid dem skulle bringas i närmaste öfverensstämmelse med hvarandra. Härvid möter dock det förhållandet, att styrelsen för afdelningskontoret i Luleå i åtskilliga år uppbar mindre lön, innan denna aflöning höjdes till det belopp, hvartill man nu vill föreslå lönen för det jembförelsevis nya afdelningskontorets i Östersund styrelse. Vi, som utgjorde majoriteten i Utskottet, förestälde oss att vi tillmötesginge alla billiga anspråk, då vi för vår del biföllo de förslag bankofullmäktige framställt i afseende på tjenstemännens löner vid afdelningskontoret i Östersund, men deremot ansågo styrelsens ledamöter kunna stanna vid den aflöning, som styrelseledamöterna vid kontoret i Luleå ingalunda hade från första början af detta kontors verksamhet, utan först efter några år erhöilo.

Det säges nu, att bankrörelsen vid kontoret Östersund är fullt jembförlig med och i vissa fall öfverstiger den rörelse, som utöfvas af kontoret i Luleå och åtskilliga andra Riksbankens afdelningskontor, men då man håller fram siffror i sådant syfte, fäster man sig företrädesvis vid sådana punkter, der Östersundskontoret gått framåt särdeles hastigt. Det är företrädesvis med hänsyn till de beqväma affärs-papperen, vextrarne, hvilka tillverkas med en mindre vanlig skicklighet och vana deruppe i Jemtland mot i andra delar af landet, som Östersundskontoret kan sägas stå framför de andra mindre afdelningskontoren. I andra hänseenden deremot står kontoret i Östersund dels icke så mycket högre dels ock under de andra kontoren. Om vi hålla oss till Banko-Utskottets memorial N:o 1 vid denna riksdag, hvarmed öfverlemnades bankofullmäktiges berättelse för förra året, så finna vi der — jag skall icke besvära Kammaren med många siffror, men några få måste jag taga fram — på sidan 27 en jembförande tablå öfver afdelningskontorens rörelse i slutet af år 1881. Af denna tablå framgår, med hänsyn till Luleå och Östersund, att i vextrar då voro utestående — jag tager blott runda tal — vid kontoret i Luleå 778,000 kronor och vid kontoret i Östersund 949,000 kronor. Härei ligger således kontoret i Östersund öfver det i Luleå. Ser jag derefter på utlåningen mot hypotek af löpande förskrifning m. m., som representerar jembförelsevis smärre belopp, så finner jag att på denna räkning utestodo i Luleå 55,000 kronor, men i Östersund 109,000 kronor. Detta är inga stora siffror, men äfven häruti ligger kontoret i Östersund öfver. Men när vi komma till afbetalningslånen möta vi åter större siffror och finna då att dessa utgjorde för kontoret i Luleå 524,000 kronor, men för Östersundskontoret allenast 164,000 kronor. Der ligger således kontoret i Luleå högst betydligt — vid pass 3 gånger — öfver det i Östersund. Hvad kassakreditiven angår, så finna vi att i Luleå beviljats sådana till belopp af 943,000 kronor, men i Östersund allenast 324,000 kronor. Äfven här ligger kontoret i Luleå högst betydligt, nästan tre gånger öfver det i Östersund. I afseende på de utestående beloppen på kassakreditiv visar kontoret i Luleå en summa af 775,000 kronor, men det i Östersund blott 180,000 kronor,

*Angående
aflöningsstat
för Riks-
bankens
afdelnings-
kontor i
Östersund.
(Forts.)*

Angående
aflöningsstat
för Riks-
bankens
afdelnings-
kontor i
Östersund.
(Forts.)

således ligger det förstnämnda här öfver det senare fyra eller fem gånger.

Jag vill härmed hafva visat att kontorets i Östersund bankrörelse icke gerna kan på grund af bankofullmäktiges berättelse anses vara fullt jemförlig med kontorets i Luleå, äfven om vissa rörelsegrenar vid det förra kontoret nått en jemförelsevis betydlig utveckling. Östersunds-kontoret har derjemte haft en så kort arbetstid, att vi i Utskottet icke heller ansågo ur ålderssynpunkt något skäl förefinnas att nu genast flytta upp styrelseledamöterna till en så hög aflöning, som styrelseledamöterna i Luleå nu åtnjuta. Det är på dessa skäl, Herr Talman, som jag hemställer om bifall till Utskottets förslag.

Häruti instämde Herrar *Gustaf Jonsson* och *J. Andersson* i Knarrevik.

Herr Liss Olof Larsson: Det är säkerligen något oväntadt att jag i Kammaren uppträder och påyrkar en förhöjning i en aflöningsstat, ett Utskott föreslagit. Men denna gång nödgas jag göra det, därför att jag tror mig ega någon kännedom om nu förevarande förhållanden och veta att en sådan förhöjning är af behofvet påkallad. I förbigående ber jag få erinra derom, att samtliga fullmäktige uti Riksbanken voro fullkomligt ense om de belopp, som de föreslagit och som äro omnämnda uti Utskottets betänkande. Dessutom ber jag få säga, att, om hänsyn uteslutande skulle hafva tagits till omfattningen af det arbete, som nu utföres af riksbankskontoret i Östersund, fullmäktige icke ens skulle hafva stannat vid nyssnämnda belopp. Men som kontoret var temligen nytt, ville fullmäktige icke taga steget fullt ut, utan föreslogo en stat, som håller sig emellan den för kontoret nu gällande och den för riksbankskontoret i Luleå fastställda.

Det torde svårligen kunna bestridas att, med de skyldigheter och det ansvar, som styrelseledamöter och tjänstemännen vid ifrågavarande riksbankskontor hafva, och med hänsyn till den tid, som de måste använda för sin tjänst, deras aflöning är särdeles knappt tilltagen. Hvad särskildt beträffar den af styrelseledamöterna, som handhar den dagliga förvaltningen eller, med andra ord, verkställande direktören, så skulle han, efter Utskottets förslag, icke erhålla i aflöning mera än tillsammanlagdt 2,400 kronor. Detta är väl dock, synes det mig, temligen litet för den, som står i spetsen för och bär förnämsta ansvaret för göromålets gång inom kontoret. Det är på långt när icke så mycket, som staten betalar sina tjänstemän i den lägsta tjänstegraden. En bokhållare eller revisor t. ex. har minst 3,000 kronor i lön och två ålderstillägg, men denne verkställande direktör skulle icke få mera än 2,400 kronor, och detta oaktadt han — jag vågar påstå det — är mera sysselsatt med sin tjänstgöring än flertalet tjänstemän i lägsta lönegraden äro upptagne af sin tjänst, och det ansvar han har, är ofantligt mycket större.

För kamreraren, som tillika är kassör, är aflöningen icke föreslagen högre än 2,000 kronor, nemligen 1,200 kronor i lön och 800 kronor i tjänstgöringspenningar, och bokhållaren får 1,600 kronor, lön

och tjänstgöringspenningar. Detta är ungefär samma belopp, som staten betalar e. o. tjänstemän, nemligen s. k. amanuenser. Vi få dock väl lof att komma i håg att denne kamrer och kassör innehar en mycket ansvarsfull befattning, ty genom hans händer passera många millioner kronor årligen, för hvilka han är ansvarig. Dertill kommer, att dessa ifrågavarande tjänstemän äro sysselsatta sju å åtta timmar dagligen, hvilket gör att de svårligen kunna få någon tid öfrigt att förskaffa sig någon biförtjänst, derest eljest någon sådan kunde finnas att tillgå. Häraf framgår, att fullmäktige iakttagit den största måtta i sin framställning, och att man icke rimligen kan lägga mer arbete på tjänstemännen, och derigenom minska arbetet för ledamöterna, hvilket för öfrigt ej låter sig göra.

För hvar och en af de tre styrelseledamöterna har Utskottet föreslagit ett arvode af 900 kronor i stället för, såsom fullmäktige föreslagit, 1,000 kronor. Utskottet har således här afprutat tillsammans 300 kronor. Dessa tjänstemän hafva dock sammanträden minst fyra dagar i hvarje vecka, hvarförutom är att märka, att en af dem är bosatt på $1\frac{1}{2}$ mils afstånd från Östersund. Denne tjänsteman måste således resa denna väg fram och tillbaka fyra gånger i veckan, hvilket gör tillsammanlagdt 14 mil hvarje vecka. Följaktligen måste han under 52 veckor eller ett helt år färdas icke mindre än 728 mil för att sköta ett uppdrag, som icke inbringar honom mer än 900 kronor. Detta är, som man finner, just icke någon särdeles eftersträfvansvärd befattning. Nu kan det visserligen frågas, hvarföre dessa platser skola besättas med personer, som äro så aflägsne boende från Östersund. Men derpå vill jag svara, att sådant ofta nog kan blifva nödvändigt i mindre stadssamhällen som Östersund. Jag vill långt ifrån tala illa om denna stads invånare, utan tror jag tvärt om att bland dem finnas mycket dugliga personer, ehuru de icke äro kände af bankofullmäktige, som utse styrelse för kontoret; men ett faktum är, att t. ex. enskilda banken i Sundsvall, som äfven har afdelningskontor i Östersund, till styrelse i detta kontor använder två personer, som äro bosatte utom staden, den ene på 3 och den andre på $2\frac{1}{2}$ mils afstånd. Deraf framgår temligen tydligt, att det icke alltid är så lätt att få platser, sådana som de ifrågavarande, besatta med lämplige personer inom samhället. Och det kan dessutom vara någon fördel att i styrelsen hafva någon från landsorten, som med den och dess förhållanden är mera förtrogen än stadsbon. Då det är för mig nära nog obegripligt huru en person, sådan som den omnämnde styrelseledamoten i Östersund, kan förmås att åtaga sig en befattning, för hvars skötande han nödgas företaga sådana resor, som jag nyss omnämnt, så synas mig fullmäktige hafva haft fullt skäl för sitt förslag. Svårligen kunde de också föreställa sig att Utskottet skulle hitta på att pruta på de af dem föreslagna lönebeloppen, i synnerhet som Utskottet på samma gång för tjänstemännen vid afdelningskontoret i Vexjö föreslagit en betydligt högre aflöningsstat, och detta fastän göromålen der icke äro så många som vid riksbankskontoret i Östersund. Herr Gumælius åberopade till stöd för Utskottets förslag den omständigheten, att det senare kontoret i två fall stode under kontoret i Luleå, nem-

*Angående
aflöningsstat
för Riks-
bankens
afdelnings-
kontor i
Östersund.
(Forts.)*

*Angående
aflöningsstat
för Riks-
bankens
afdelnings-
kontor i
Östersund.
(Forts.)*

ligen i fråga om afbetalningslån och kreditivrörelsen, hvaremot vaxelrörelsen och s. k. handelslån i Östersund skulle vara större än i Luleå. Det torde dock icke, vare sig för honom eller någon annan, vara obekant, att med afbetalningslånen det förhållande eger rum, att förbindelserna icke behöfva omskrifvas vid hvarje omsättning, utan ligga kvar under hela lånetiden, i följd hvaraf dessa lån mindre taga tjänstemännens tid i anspråk än bestyret med på 3—6 månader dragna vaxlar och lån, hvilka hvarje gång de mottagas måste noga pröfvas.

En annan sak, som gör Utskottets tillvägagående i detta fall förvånansvärdt, är att Utskottet för icke många veckor sedan visade en sällsynt frikostighet, då det beviljade en pension af 400 kronor åt en arbetare vid bankens sedeltryckeri, men hvilken pension var af fullmäktige enhälligt afstyrkt. Icke kan det dock vara gagneligt för banken att på detta sätt gynna en arbetare, som icke ens haft någon fast anställning, men deremot, genom att knappa in på lönen för styrelseledamöterna, som hafva så ansvarsfulla befattningar som dem att handhafva bankens afdelningskontor, kanske riskera till sådane icke få dugligt och lämpligt folk.

Jag har, för den händelse att, i följd af den utaf Utskottet förordade nedprutningen vid det afdelningskontor, hvarom fråga är, desse icke skulle vilja bibehålla sina befattningar, velat uttala dessa tankar för att visa att man åtminstone icke kan påbörda fullmäktige ansvaret, i fall dessa befattningar hädanefter icke skulle komma att skötas på samma utmärkta sätt, som under den tid de bestridts af deras nuvarande innehafvare, hvilka — derom är jag fullt öfvertygad — äro väl förtjente af den löneförbättring, som fullmäktige föreslagit. För min del får jag därför förena mig med Herr Gunnar Eriksson och yrka bifall till hans förslag.

Herr Gumælius: Jag dröjde något nyss med att begära ordet, emedan jag antog att någon af Herrar Bankofullmäktige skulle komma att taga till ordet i denna fråga, och jag önskade att på samma gång kunna till besvarande upptaga äfven hvad han kunde komma att anföra. Emellertid har den af bankofullmäktige, som nu yttrat sig, föredragit att begära ordet efter mig, och jag nödgas därför ännu en gång besvara Kammaren med några erinringar. Han uppstälde såsom en motsats till det förslag, Utskottet nu framlagt, en annan fråga, dervid Utskottet, såsom han sade, för någon tid sedan visade sig mycket frikostigt genom att bevilja pension åt en gammal arbetare vid Riksbankens sedeltryckeri. Derpå vill jag till en början svara, att det icke är Banko-Utskottet, utan Riksdagen, som beviljat den ifrågavarande pensionen, och vidare att då förslaget derom från Utskottet inkom till Kammaren, hade det varit det rätta tillfället för den ärade talaren att framställa sina anmärkningar, om han dertill ansåg sig ega fog. Då iakttog han likväl tystnad, och denna hans tystnad gaf anledning antaga, att han då icke hade något emot, att Riksdagen handlade på samma sätt, som hvarje annan hyggelig husbonde emot en bepröfvad tjänare; och måhända var det just hans tystnad, som i viss mån föranledde, att pensionen bifölls här i Kam-

maren. Detta är emellertid en fråga, som icke nu mera föreligger, och torde det därför icke vara skäl att på henne vidare spilla ord.

Samme talare gaf äfven Utskottet ett visst beröm för fyndighet, och det är nu ett beröm för Utskottet att sätta värde på, då det kommer från en person, hvars stora förmåga i det afseendet är så allmänt erkänd. Utskottet skulle nemligen, efter hvad han påstod, hafva "hittat på" att det ginge att pruta ned aflöningen för styrelseledamöterna vid afdelningskontoret med 100 kronor för dem hvar. Men det är alldeles icke Banko-Utskottet, som hittat på den saken, utan Utskottet har helt enkelt skrivit af hvad bankofullmäktige sjelfva på sin tid föreslagit och med Utskottets tillstyrkan hos Riksdagen genomdrefvo i fråga om ett annat afdelningskontor, som då varit i verksamhet längre än kontoret i Östersund ännu varit. Någon synnerlig fyndighet kan sålunda Utskottet här icke berömma sig af; utan är det i full öfverensstämmelse med bankofullmäktiges egna föregående uttalanden, som Utskottet nu gjort föreliggande hemställan, hvartill jag anhåller om Kammarens bifall.

Den ärade talaren erinrade vidare, att det är på det hela taget en ganska låg aflöning denna, som kommer styrelseledamöterna vid afdelningskontoren till del, åtminstone om man jemför den med hvad andre tjänstemän åtnjuta. Ja, deri vill jag ge honom rätt; i allmänhet äro dessa styrelseledamöter icke särdeles högt aflönade; men detta har sin naturliga förklaringsgrund deri, att det får lof att vara en viss vaxelverkan mellan rörelsen och inkomsterna vid dessa afdelningskontor samt utgifterna därför. Härom dagen, då Riksbanken och dess afdelningskontor med anledning af en annan fråga kommo på tal, hade jag tillfälle meddela Kammaren några uppgifter om den afkastning dessa afdelningskontor i sjelfva verket lemna på sitt rörelsekapital; och jag lemnade då sådan uppgift äfven rörande afdelningskontoret i Östersund. Som herrarne torde erinra sig, var denna afkastning icke synnerligen stor; jag har nu icke dessa siffror till hands, men den uppgick icke till hvad Riksbanken gör anspråk på för sitt åt afdelningskontor anförtrodda kapital, eller 4 procent; den stannade vid något belopp mellan 3 och 4 procent. Så länge denna rörelse ännu icke lönar sig bättre, är det svårt att belasta den med allt för stora omkostnader. Det må vara att hoppas, att rörelsen skall komma att utveckla sig, och då skall det helt säkert blifva en glädje för både Utskottet och Riksdagen att öka lönerna; men för närvarande har man icke råd dertill, åtminstone om man anser, att dessa afdelningskontor skola betala sig sjelfva.

Vidare yttrade den ärade talaren, att dessa styrelseledamöter vid afdelningskontoret i Östersund äro strängt sysselsatte; och i det hänseendet bör den talaren ega vitsord, då han på fullmäktiges vägnar inspekterat detta kontor och derom afgifvit en utförlig och intressant berättelse. Af denna berättelse har Banko-Utskottet med nöje tagit kännedom och deraf funnit, att styrelseledamöterna verkligen äro mycket sysselsatte. Men samme talare har i sin egenskap af inspektör vid detta afdelningskontor anmärkt, att detsamma ännu icke tyckes hafva fullständigt kommit in i en sådan arbetsordning, hvarigenom

*Angående
aflöningsstat
för Riks-
bankens
afdelnings-
kontor i
Östersund.
(Forts.)*

Angående
aflöningsstat
för Riks-
bankens
afdelnings-
kontor i
Östersund.
(Forts.)

der förekommande angelägenheter kunde med lätthet skötas. Talaren har sjelf i sin berättelse fäst uppmärksamheten derå, att mycken tid åtginge till följd af det omständliga föredragnings sättet af lånehandlingar inom styrelsen, hvilket han iakttagit vid behandlingen af de ärenden, som förekommo under hans närvaro på stället. Måhända torde det felet sedermera blifvit i följd af de anvisningar, han utan tvifvel beagnat tillfället lemna, fullleligen afhjelpat; men om så är, så har ju det till stöd för höjningsförslaget anförda missförhållandet mellan arbete och lön i väsentlig mån försvunnit.

Efter att hafva gjort detta tillägg till mitt förra yttrande, ber jag att få vidhålla mitt förra yrkande.

Herr Liss Olof Larsson: Jag har endast begärt ordet med anledning af Herr Gumælii yttrande, att jag i min berättelse öfver inspektionen af nu ifrågavarande afdelningskontor skulle hafva anmärkt, att föredragningen af der förekommande låneärenden toge mycken tid. Om jag icke missminner mig, så har jag i berättelsen endast påpekat den omständigheten, att man vid afdelningskontoret icke hade samma tillgång på tjenstemän, som vid hufvudkontoret. Vid det senare finnes det nemligen kommissarier, som granska inkomna lånehandlingar till deras formella beskaffenhet, och endast vid det förhållande att anmärkning göres i detta afseende, komma lånehandlingarne i sådant fall under fullmäktiges ompröfning. Deremot finnes det icke vid afdelningskontoren någon tjensteman, som har eller kan hinna fullgöra ett sådant åliggande; styrelseledamöterna sjelfve få der läsa upp från början till slut hvarje lånehandling, som förekommer, enär den samma icke undergått någon föregående formell granskning af kontorets tjenstemän. Detta tager mycken tid; och förhållandet kommer icke att blifva förändradt, så vida man icke vill tillsätta så många nya tjenstemän vid kontoren, att en sådan förberedande granskning kan ega rum.

Eftersom jag har ordet, vill jag säga ett par ord till. Den värde talaren yttrade att, då för kort tid sedan fråga här förevar om beviljande af pension åt en arbetare vid Riksbankens sedeltryckeri, denna pensions beviljande möjligen berodde derpå, att jag icke uppträdde deremot. Jag får med anledning deraf förklara, att det icke är något nöje, utan tvärt om mycket motbjudande för mig att uppträda emot Banko-Utskottets förslag; och jag gör det icke heller i andra fall, än då jag, såsom nu, finner något förslag, som i min tanke i ett eller annat hänseende skulle lända banken till skada. Hvad den omförmälda pensionen till arbetaren angår, ansåg jag att pensionens beviljande icke på något sätt skulle lända banken till skada, hvarför jag icke heller uppträdde mot Utskottets förslag.

Herr Gumælius yttrade vidare, att inkomsten vid afdelningskontoret i Östersund vore så liten, att skäl icke förefunnes för att höja aflöningen till den der befintliga personalen. Jag kommer nu icke i håg, huru mycket andra afdelningskontor inbringa; men jag tror icke, att det låter sig göra att låta ett sådant skäl vara bestämmande, då det är faktiskt bevisadt, att desse styrelseledamöter få egna mycken tid för fullgörande af sitt uppdrag. Om för öfrigt aflönings-

vilkoren skulle ställas efter vinsten, så skulle, derest någon vinst icke uppstode, desse icke få något för sitt arbete, och det är ju icke rimligt. Tager man emellertid hänsyn till den tid, som ifrågavarande befattningar kräfva, så tror jag, att de, lika väl som vid andra afdelningskontor, äro förtjenta af löneförhöjning.

*Angående
aflöningsstat
för Riks-
bankens
afdelnings-
kontor i
Östersund.
(Forts.)*

Herr Olof Jonsson: Jag skall be att få komplimentera Utskottet för det märkvärdiga sätt att gruppera siffror, som det i sitt betänkande använde. På sidan 4 heter det nemligen:

“Utskottet tillåter sig för sådant ändamål erinra, hurusom, när vid 1875 års riksdag tillökning i aflöningsbeloppen för styrelse och tjenstemän vid det något mer än två år derförut öppnade afdelningskontoret i Luleå af Riksdagen beviljades, aflöningen till två af de tre styrelseledamöterna höjdes från 600 kronor till 900 kronor och för den tredje styrelseledamoten som tillika handhafver den dagliga förvaltningen vid kontoret, från 1,200 kronor till 2,400 kronor, och att först vid 1880 års riksdag, sedan erfarenheten gifvit tillräckligt stöd för bedömande af verksamhetsomfattningen vid kontoret, ytterligare höjning af lönerna åt styrelsepersonalen lemnades till de ännu fortvarande beloppen af 1,200 kronor till en hvar af de tre styrelseledamöterna samt derförutom 2,400 kronor till den ledamot, som handhafver den dagliga förvaltningen“. Jag tror, att jag icke skall vara ensam om den ovisshet, som råder angående dessa aflönings nuvarande belopp, såvidt man får sluta af det anförda. Det skulle derfore vara roligt få veta, om efter förhöjningen vid 1880 års riksdag aflöningen utgår: till en hvar af de två styrelseledamöterna med 2,100 kronor, d. v. s. 900 kronor plus 1,200 kronor eller med endast sistnämnda belopp samt till den tredje ledamoten eller den, som tillika handhafver den dagliga förvaltningen vid kontoret, med 4,800 (2,400 kronor, plus 2,400 kronor) eller med endast 2,400 kronor. Detta i afseende å detta.

Beträffande sjelfva saken får jag till fullo instämna i Herrar Gunnar Erikssons och Liss Olof Larssons yttranden, hvadan jag ock yrkar bifall till den förres med fleres reservation. I sammanhang härmed ber jag att få fästa Kammararens uppmärksamhet på det förhållandet, att den privatbank, som i Östersund har afdelningskontor, icke kunnat för detta erhålla lämpliga styrelseledamöter inom staden, utan måst härtill taga tvenne på ganska aflägsat håll från staden boende personer. Samma förhållande är med Riksbankens afdelningskontor i nämnda stad. Åtminstone en af dess styrelseledamöter är boende på landet och måste hvarje dag styrelsen sammanträder resa sammanlagdt $3\frac{1}{2}$ mil. Sätter man nu styrelseledamöternes aflöning allt för lågt, så kan det hända, att kontoret icke vidare kan erhålla fullt lämpliga styrelseledamöter, då ju dessa tvingas att för sina resor till staden i bankens ärenden vidkännas stora utgifter.

På grund häraf anser äfven jag det vara fullt lämpligt att antaga Herr Gunnar Erikssons med fleres reservation, till hvilken jag således, som sagdt, yrkar bifall.

Herr Lyttkens: Fastän jag icke haft tillfälle att inom Utskottet

Angående
aflöningsstat
för Riks-
bankens
afdelnings-
kontor i
Östersund.
(Forts.)

deltaga uti uppsättandet af detta betänkande, så får jag nu på förhand säga, att jag till alla delar gillar det slut, hvartill Utskottet kommit.

Herr Liss Olof Larsson uppställde en jemförelse mellan Utskottets förfarande i denna punkt och Utskottets hemställan i fråga om pension åt en arbetare vid Riksbankens sedeltryckeri. Det var ledsam, att den ärade talaren icke uppträdde med sina anmärkningar vid den senare frågans behandling inom Kammaren, ty man hade då kommit i tillfälle att gifva honom de upplysningar, som behöfdes för att öfvertyga honom om giltigheten af de skäl, hvarpå Utskottet grundade sin hemställan om beviljande af denna pension. Men det vill jag säga, att Herr Liss Olof Larsson, som så ifrigt uppträdt för att skaffa pension af statsmedel åt en landshöfdingeanka, som dessutom åtnjöt en större pension från annat håll, bör icke förundra sig öfver att Bank-Utskottets känslor ömmat för en enkel arbetare, som i många år troget arbetat i Riksbankens tjenst och nu är nästan både lam och blind. Detta hör emellertid alls icke till denna fråga.

Det enkla faktum, som föranleder mig att påyrka bifall till Utskottets förslag, är, att nu ifrågavarande tjänstemän skulle i annat fall i jemförelse med tjänstemännen vid Riksbankens öfriga, äldre afdelningskontor erhålla en bättre ställning än dessa. Der har man nemligen börjat med den lägre aflöningen och, i den mån göromålen ökats, höjt densamma. Så har man åtminstone gjort vid kontoret i Luleå, och man har i fråga om aflöningen jemfört kontoret i Östersund med kontoret i Vexjö. Jag vill visst icke uttala något klander mot fullmäktige i det hänseendet, men jag anser dock, att de i fråga om aflöningen åt tjänstemännen vid detta senare kontor från början satt den för högt.

Då jag nu fått höra, att det skall vara så svårt att erhålla styrelseledamöter vid kontoret i Östersund, kan jag icke underlåta att häröfver uttrycka min förvåning, ty då det var fråga om inrättandet af detta kontor, lät det helt annorlunda. Då sade man nemligen, att det icke vore någon brist på lämpliga styrelseledamöter, utan skulle mången sådan med välvilja mottaga detta uppdrag, blott man kunde få denna för orten så gagnande inrättning till stånd. Det är ledsamt att höra, det Östersund är så fattigt på kapaciteter i denna väg. Jag tror det icke.

Emellertid vill jag yrka bifall till Utskottets förslag.

Öfverläggningen var slutad. Enligt de yrkanden, som förekommit, gaf Herr Talmannen propositioner såväl på bifall till Utskottets hemställan som ock på antagande af reservanternes här förut omförmälda förslag; och fann Herr Talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering begärdes, skedde uppsättning, justering och anslag af en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad Bank-Utskottet hemställt i 1:sta punkten af Memorial N:o 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kammaren i förevarande hänseende beslutat i enlighet med den framställning, som innefattas uti Herrar J. J. Ek-mans, Peyrons m. fl. vid punkten fogade reservation.

Omröstningen företogs och utföll med 128 Ja mot 53 Nej, hvadan Utskottets hemställan bifallits.

Punkten 2.

Bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarne.

I *Punkten 4* hade Utskottet hemställt:

“att Riksdagen, jemte förklarande att styrelsen för Riksbankens afdelningskontor i Vexjö skall för pröfning af diskonterings-, låne- och kreditivansökningar sammanträda minst fyra dagar i hvarje vecka, måtte för detta kontor fastställa följande aflöningsstat att under Litt. H. i aflöningsstaten för Sveriges Riksbank intagas så lydande:

*Angående
aflöningsstat
för Riks-
bankens
afdelnings-
kontor i
Vexjö.*

H. Afdelningskontoret i Vexjö:

tre styrelseledamöter, hvardera.....	kronor 1,200: —
samt derförutom den ledamot, som handhafver den dagliga förvaltningen	” 2,400: —
kamreraren, tillika kassör, lön	” 1,600: —
samt tjenstgöringspenningar	” 800: —
och misräkningspenningar	” 600: —
bokhållaren, tillika registrator, lön	” 1,200: —
samt tjenstgöringspenningar	” 600: —
ombudsmannen	” 800: —
till extra biträde vid kontorsgöromålen	” 1,000: —
vaktbetjenten	” 400: —
jemte fri bostad och vedbrand.“	

Mot denna hemställan var reservation inom Utskottet afgifven af Herrar *Gust. Jonsson, Gumælius, Friherre Koskull* och *Olof Andersson*, som för sin del tillstyrkt: “att nu interimsvis gällande stat för afdelningskontoret i Vexjö intagas bland bilagorna till Bankoreglementet såsom *provisorisk stat*.”

Angående
afstöningsstat
för Riks-
bankens
afdelnings-
kontor i
Vexjö.
(Forts.)

Sedan föredragning skett af Utskottets förslag, lemnades ordet på begäran till

Herr Gumælius, som anförde: Som herrarne behagade finna, står det antecknad i betänkandet att fyra ledamöter af Utskottet afgifvit en reservation vid tredje punkten. Detta är ett tryckfel. Reservationen gäller den nu förevarande fjerde punkten, och såsom en af reservanterne ber jag få göra en hemställan i öfverensstämmelse med reservationen. Kontoret i Vexjö öppnades den 1 sistlidne Oktober och för detsamma bestämdes interimistiskt af bankofullmäktige en stat, som var förhållandevis rätt stor, enär det redan från början flyttades upp i likhet med Luleåkontoret. Vexjökontoret har naturligtvis också ännu helt obetydligt utvecklat sig. Hade Banko-Utskottet i sin helhet ansett sig kunna ingå i pröfning af detaljerna af denna stat, så är det sannolikt, att inom Utskottet skulle hafva föreslagits nedsättning af densamma i vissa delar, men å andra sidan ansågo många ledamöter af Banko-Utskottet det vara origtigt att nu ingå i pröfning af hvarje detalj i staten för ett kontor, som ännu ej ett år varit i verksamhet. På grund deraf gjordes inom Utskottet yrkande om att uppskjuta den definitiva pröfningen af denna stat, till dess kontoret hade åtminstone ett års verksamhet för sig, eller till nästa års riksdag. De som röstade på den sidan voro nog flere, än reservationen angifver; men personalförhållandena i Utskottet dels vid det tillfälle, då det voterades i denna fråga, och dels, då protokollet granskades och utlåtande afläts, föranledde, att beslutet i denna punkt kom, kan jag säga, i en besynnerlig motsättning mot beslutet i en föregående punkt. Ty deri skall jag gifva en af motsidans talare vid andra punkten rätt, att, om man beviljar hvad som här af Utskottet är föreslaget för Vexjökontoret, så hade man ännu mera bort bevilja hvad som af bankofullmäktige föreslagits, men Andra Kammaren nyss nekat bevilja för kontoret i Östersund. De mot hvarandra stridande framställningarne från Utskottet i denna och i andra punkten bero, som sagdt, på någon liten ändring i Utskottets sammansättning, kanske också något litet på lokala, provinsiella förhållanden, som i någon mån torde hafva inverkat på voteringsarne i den ena och i den andra frågan.

Jag skulle kunna taga fram siffror om Vexjökontorets verksamhet och visa, att rörelsen der ännu är ganska obetydlig och lemnar en mycket ringa vinst, men det vore orättvist att diskutera frågan ur den synpunkten, då kontoret ännu lefde i sitt första år och man således icke bör döma det efter den lilla verksamhet, det hittills utvecklat. Jag hemställer alltså utan vidare hos Herr Talmannen om proposition på ett yrkande, som innefattar en sammansättning af de första raderna i Utskottets förslag och sedan, i stället för de många siffrorna i dess kläm, vår reservation, hvilken afser att nu interimsvi gällande stat för afdelningskontoret i Vexjö intages bland bilagorna till Bankoreglementet såsom "*provisorisk stat*". Mitt yrkande erhåller således följande lydelse:

"Att Riksdagen, jemte förklarande att styrelsen för Riksbankens

afdelningskontor i Vexjö skall för pröfning af diskonterings-, låne- och kreditivansökningar sammanträda minst fyra dagar i hvarje vecka, måtte besluta, att nu interimsvi gällande stat för afdelningskontoret i Vexjö intages bland bilagorna till bankoreglementet såsom *provisorisk stat*“.

*Angående
aflöningsstat
för Riks-
bankens
afdelnings-
kontor
i Vexjö.
(Forts.)*

Herr Gustaf Jonsson: Äfven jag hyser samma åsigt som den föregående talaren och instämmer med honom. Äfven jag hyser betänkligheter mot att tillstyrka Riksdagen att fastställa en definitiv stat med så höga lönebelopp för ett kontor, som så kort tid varit i verksamhet; jag tror att man bör se tiden an och låta med det definitiva ordnandet anstå tills kontoret visat, huru det kommer att utveckla sig. Jag anhåller således om bifall till Herr Gumælii förslag.

Friherre *Koskull* instämde med Herr G. Jonsson.

Herr Lyttkens: Jag skall äfven bedja att få instämman med den förste talaren och dervid uttrycka den åsigten, att det vore en orättvisa mot kontoret i Östersund, om vi nu, sedan vi afslagit löneförhöjningen åt styrelseledamöterna vid detta kontor, skulle fastställa en så hög ordinarie stat vid afdelningskontoret i Vexjö.

Jag yrkar således bifall till reservanternes förslag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, biföll Kammaren det förslag, som Herr Gumælius under öfverläggningen framställt; hvadan Kammaren, jemte förklarande att styrelsen för Riksbankens afdelningskontor i Vexjö skulle för pröfning af diskonterings-, låne- och kreditivansökningar sammanträda minst fyra dagar i hvarje vecka, beslutit, att nu interimsvi gällande stat för afdelningskontoret i Vexjö skulle intagas bland bilagorna till bankoreglementet såsom *provisorisk stat*.

Punkten 5:

Bifölls.

§ 4.

Föredrogs och bifölls Banko-Utskottets memorial N:o 10, i anledning af Riksbanken tillskyndad förlust genom uttag å en kreditivhafvares kassakreditiv emot företedd förfalskad vaxel.

§ 5.

Förekom till behandling Stats-Utskottets Utlåtande N:o 41, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående förvaltningen af kronans jordbruksdomäner samt inrättande af en för dessa egendomar och statens skogar gemensam domänstyrelse.

*Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.*

Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)

I mom. A af detta utlåtande hade Utskottet framställt ett i 32 särskilda punkter affattadt förslag till grunder för förvaltningen af kronans domäner.

Herr Talmannen lät först uppläsa förslaget inledning samt *punkten 1*, hvilken senare hade följande lydelse:

“All kronans fasta egendom, som ej med stadgad åborätt innehafves eller är till visst statsändamål anslagen och till följd deraf antingen till omedelbart begagnande uppläten eller stäld under särskild embetsmyndighets vård, skall stå under inseende af en i hufvudstaden förlagd domänstyrelse och under närmare tillsyn af en lokalförvaltning samt utarrenderas på sätt här nedan stadgas.”

Herr Jöns Rundbäck anförde: Herr Talman! mine Herrar! Här har i denna Kammare under flera år pågått en strid om latinläsningen vid våra elementarskolor. En af de största skalder, Sverige haft, har sagt, att vi begagna oss af så mycket utländskt smink och prål i vårt språk, att vi till slut glömma bort detsamma. Den nyare tiden har också på allt sätt sökt befrämja svenska språkets utveckling och benämna på vårt eget språk, hvad vi tänka, tala eller skriva. Det är på denna grund jag tar mig friheten göra en anmärkning mot ett uttryck, som i detta förslag blifvit använt, nemligen ordet “domän”, helst vi hafva ett svenskt ord, som alldeles svarar emot detsamma, eller ordet “egendom”. Jag kan icke finna något skäl, hvarför vi icke skola benämna den styrelse, som skall förvalta svensk jordegendom, med en svensk benämning. Mig synes det därför vara lämpligare, Herr Talman, att på alla de ställen, såväl i den nu föredragna första punkten som i de följande, der ordet “domän” förekommer, detsamma utbytes mot ordet “jordbruksegendom”, och ordet “domänstyrelse” mot “styrelse”. Rubriken till förslaget skulle således komma att heta: angående förvaltningen af kronans jordbruksegendomar samt inrättande af en för dessa egendomar och statens skogar gemensam styrelse. Denna ändring hoppas jag Kammaren måtte vidtaga, på det att den, som icke är hemma i utländska språk, måtte förstå, hvad det är för en styrelse, det här är fråga om. Skulle Kammaren icke vilja gå in på denna lilla förändring, så är det väl bäst att helt och hållet göra om förslaget rubrik, insätta franska benämningar öfver allt och låta det blifva en för statens “domäner” och “forêts” gemensam domänadministration. Ja, herrarne le åt detta, men det är väl icke mera oegentligt ordet “forêts” än ordet “domän”. Hvarför icke kunna säga “forêt” i stället för skog såväl som “domän” i stället för egendom? Hvarför skall man använda uttryck “domän”? Är det för att få en finare stil, eller männe deri ligger någon större betydelse än i ordet “egendom”? Är det kanske icke nog fint att använda ett svenskt ord? Låt oss kalla hela saken med dess rätta namn och för hvad den verkligen är; och när vårt eget språk har ett ord, som fullkomligt motsvarar det begrepp man dermed vill uttrycka, så må väl detta ord vara lika bra som en fransk benämning. I första punkten är nämndt, hvilka ärenden nu ifrågavarande styrelse skall handlägga, så att derom bör man ej vara villrådig, och i mom. C. återfinnes

rubriken till förslaget. Det hela är endast en enkel förändring; men jag hemställer, om densamma dock icke är så mycket värd, att Kammarren bör bifalla den. Vid första punkten yrkar jag således, att ordet "domän" måtte strykas ut. Och jag vill, om detta mitt förslag antages, passa på, när detta ord förekommer i någon af de följande punkterna och vid dem framställa yrkanden i enahanda syfte. Jag hoppas att jag gjort mig förstådd, och att Kammarren uppfattat hvad jag genom denna namnförändring åsyftat.

*Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)*

Vidare anfördes ej. Kammarren godkände Utskottets förslag i förevarande del oförändradt.

Punkterna 2-5.

Godkändes.

I *punkten 6* hade Utskottet föreslagit ett så lydande stadgande:

"Då utarrendering förestår af kronan tillhörig jordegendom, skall, efter noggrann undersökning af alla egendomens förhållanden, så till byggnad som in- och utegor, domänintendent eller vederbörande kronobetjening i samråd med två i landbruks- och affärsförhållanden kunnige män, hvilka, jemte lika antal suppleanter, för länet i dess helhet eller viss af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande bestämd del årligen af landstinget utses, uppgöra förslag till sättet för egendomens utarrendering, till de närmare arrendevilkoren i afseende på nybyggnads- och andra skyldigheter, samt till den arrendeafgift, emot hvilken egendomen kan anses skäligen böra upplåtas; egande Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, efter som nödigt pröfvas, tillkalla skogstjensteman, landtmätare, landbruksingeniör och byggnadskunnig person, för att härvid biträda. Det sålunda upprättade förslaget skall derefter, tillika med beskrifning öfver egendomen, af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande jemte eget yttrande till domänstyrelsen insändas."

Beträffande denna punkt voro reservationer inom Utskottet anmälda dels af Grefve *C. Beck-Früs*, dels af Herr *Ola Andersson*, dels ock af Grefve *K. Posse*, med hvilken Herrar *O. Evers*, Friherre *H. M. Palmstierna* och *C. E. Laurell* instämt, och som för sin del tillstyrkt, att punkten måtte erhålla följande lydelse:

"Då utarrendering förestår af kronan tillhörig jordegendom, skall, efter noggrann undersökning af alla egendomens förhållanden så till byggnad som in- och utegor, domänintendent eller vederbörande kronobetjent i samråd med två i landbruks- och affärsförhållanden kunnige män, hvilka, jemte lika antal suppleanter för länet i dess helhet eller viss af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande bestämd del deraf, årligen utses den ene af landstinget och den andre af hushållningssällskapets förvaltningsutskott, uppgöra förslag till sättet för egendomens utarrendering, till de närmare arrendevilkoren, i afseende på nybyggnads- och andra skyldigheter samt till det minimum, hvarunder och det maximum, hvaröfver det årliga arrendet ej får gå; egande Kongl.

*Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)*

Maj:ts Befallningshafvande, efter som nödigt pröfvas, tillkalla skogstjensteman, landtmätare, landbruksingeniör och byggnadskunnig person för att härvid biträda. Det sålunda upprättade förslaget skall derefter tillika med beskrifning öfver egendomen af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande jemte eget yttrande till domänstyrelsen insändas.“

Efter uppläsning af Utskottets förslag yttrade

Herr Schenström: Mot den förändring, som Stats-Utskottet vidtagit i den nu föredragna punkten af den Kongl. propositionen genom att tillägga orden "eller vederbörande kronobetjening", har jag ingen anmärkning att framställa, men deremot kan jag icke vara tillfredsstäld med den förändring Utskottet föreslagit i afseende på valet af de två i landbruks- och affärsförhållanden kunnige män, hvilka i samråd med domänintendenten skola uppgöra förslag till sättet för egendomens utarrendering. Kongl. Maj:t har föreslagit att dessa personer skola utses, den ene af hushållningssällskapets förvaltningsutskott och den andre af landstinget; Utskottet deremot föreslår att båda skola utses af landstinget. För min del tror jag, att man med större säkerhet kan beräkna att verkliga sakkunnige personer blifva utsedda af hushållningssällskapets förvaltningsutskott och landstinget än af landstinget ensamt. Och då Kongl. Maj:t sökt gå en medelväg mellan de olika meningar, som gjort sig gällande, så tror jag det vara rättast att i denna fråga lämna sig efter den reservation, som af Grefve Posse afgifvits rörande denna del af 6:te punkten, hvarföre jag också yrkar bifall till den formulering, som Grefve Posse i detta hänseende framställt och som återfinnes på pag. 46 i Utskottets betänkande.

Medan jag har ordet vill jag likväl säga, att jag för min del skulle hafva önskat att den grundsats i afseende på utarrenderingen, som uttalades i 1847 års förordning, hade blifvit uttryckt redan i denna punkt, den grundsatsen nemligen, att man vid utarrendering skall taga hänsyn till både statens och arrendatorns bästa, enär arrenderingen afser både goda och onda tider, och emedan under nuvarande förhållanden det ock är att befara, att arrendena för egendomarne allt för högt uppdrivas. Domänintendenterna skola nemligen blott till-sättas för år eller på förordnande. De å sin sida nödgas då göra allt för att ådagalägga, att efter deras uppskattning egendomen gifver så och så mycket mera, än den förut antagits afkasta. Detta lärer dem till merit; och jag fruktar, att ett sådant förfaringssätt kommer att alltför mycket följas af dem.

Jag anhåller derför att i denna del få instämman i Herr Grefve Posses reservation och tager mig friheten yrka proposition på bifall till densamma.

Herr O. B. Olsson: Utskottet har ansett det icke vara särdeles lämpligt att öfverlemna valet af en eller båda dessa uppskattningsmän till hushållningssällskapens förvaltningsutskott. Förhållandet är nemligen, såsom Herrarne känna, att denna institution hufvudsakligen lefver på bränvinstskänkningsmedlen. Skulle dessa fräntagas hushåll-

ningssällskapen och indragas till statsverket, så är det mycket troligt, att en stor del af dessa hushållningssällskap äfven skulle försvinna, något som hvarken Kongl. Maj:t eller Riksdagen lär kunna förhindra.

Jag hemställer, huruvida det under sådant förhållande kan vara lämpligt att öfverlåta utseendet af dessa uppskattningsmän åt en dylik institution, som icke eger någon garanti för sin existens och hvilken sådant icke heller kan åläggas. Dessutom torde Herrarne beakta, huru det i sjelfva verket tillgår vid dessa förvaltningsutskotts sammanträden. Jag har i många år varit ledamot i ett dylikt hushållningssällskap; och när utskottet skolat sammanträda, har det mycket ofta händt, att det samma nödgats skicka bud in på landskontoret och annorstädes för att få så stort antal personer tillstädes, som stadgarna föreskrifva för att fullständigt kunna fatta beslut. Under sådana förhållanden finnes väl ingen anledning att antaga, att valen skola ske bättre, om den ene uppskattningsmannen utses af denna förvaltningskomité än om de båda, på sätt Utskottet föreslagit, utses af landstingen. I landstingen äro större delen af ledamöterna jordbrukare och många skickliga sådana finnas der. Ingen kan väl heller betvifva, att icke landstingen vid utseende af desse uppskattningsmän skola lägga sig vinn om att dertill välja kompetente personer och icke några dertill obehöriga.

Jag yrkar därför bifall till Utskottets hemställan.

Herr Danielson: Jag är i hvad jag ämnade säga förekommen af den siste ärade talaren och vill endast tillägga, att, enligt den erfarenhet jag från min hemort eger om hushållningssällskapens förvaltningsutskott, der tillgår alldeles på det sätt han nu berättat, eller att man ofta nödgas för att kunna fatta beslut tillkalla ledamöter tillfälligtvis. Att i sådana myndigheters händer lägga utseendet af desse uppskattningsmän af statens egendomar, torde icke vara lämpligt.

Jag ber därför att få yrka bifall till Utskottets förslag oförändradt.

Öfverläggningen var slutad. Efter det propositioner gifvits enligt de gjorda yrkandena, godkände Kammaren den lydelse af punkten 6, som Utskottet föreslagit.

Punkten 7 innehöll följande stadgande:

“Sedan arrendevilkoren blifvit af domänstyrelsen fastställda, varde, efter kungörelse, som skall innefatta egendomsbeskrifning, underrättelse om arrendevilkoren och det arrendevärde, domänstyrelsen ansett egendomen böra betinga, samt öfriga nödiga anvisningar, arrendet utbjudet å offentlig auktion, hvilken förrättas samtidigt hos Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet och å plats i orten, som af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande bestämmes, af kronofogden eller annan af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande förordnad kronobetjent.

Före auktionen må jemväl skriftliga förseglade anbud ingifvas till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, hvilka anbud, sedan det muntliga utropet blifvit med klubbslag afslutadt, öppnas och jemte de erhållna muntliga anbuden underställas domänstyrelsens pröfning.

*Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)*

Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)

Har förre arrendatorn egendomen väl skött, hvarom yttrande bör, till domänstyrelsens ledning, afgifvas så väl af vederbörande uppskattningsmän vid arrendevärderingen som af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet, ege domänstyrelsen arrendet till honom ånyo upplåta mot erläggande af högsta erbjudna arrendeafgift, eller, om denna understiger det fastställda arrendevärdet, *emot detta senare värde svarande belopp.*

Eljest antager styrelsen till arrendator den högstbjudande, som för sitt anbud ställt godkänd säkerhet, der anmärkning emot hans frejd icke förekommit och han icke förverkat arrenderätt till kronoegendom under sådana omständigheter, att styrelsen finner honom till arrendator olämplig. *Är antagligt anbud, motsvarande minst det åsatta arrendevärdet, icke afgifvet, bör arrendet å ny auktion utbjudas.*

På styrelsen ankomme derefter att, med iakttagande af ofvan stadgade vilkor i afseende å säkerheten samt arrendators person och frejd, arrendet åt den vid den senare auktionen högstbjudande upplåta eller, i händelse antagligt anbud dervid icke erhållits, om egendomens skötsel tills vidare efter omständigheterna förordna.

Ej må någon klaga deröfver att hans anbud ej antagits.“

Efter föredragning af denna punkt, vid hvilken reservationer blifvit inom Utskottet anmälda dels af Herrar Grefve *K. Posse, O. Evers*, Friherre *H. M. Palmstierna* och *C. E. Laurell*, dels af Herrar Grefve *G. Sparre, F. F. Carlson* och *Sven Nilsson*, dels ock af Herr *Ola Andersson*, anförde

Herr Jöns Rundbäck: Det kan icke förnekas, att sedan nu denna viktiga fråga blifvit behandlad, och grundligt behandlad af två komitéer, af regeringen och Riksdagen, samt flere olika myndigheter blifvit deri hörde, hon derigenom vunnit betydligt i reda och klarhet och kommit i ett väsentligen förbättradt skick, nu senast genom Stats-Utskottets åtgörande. Oaktadt detta medgifvande, har jag dock en anmärkning i sak att framställa rörande denna punkt och som angår sättet, huru kronans egendommar efter detta skola utarrenderas, nemligen att endast och allenast det högsta arrendeandbudet skall antagas, utan att någon omständighet får inverka korrigerande på detta anbud. Detta tror jag kommer att leda till allt annat än vinst både för staten och den arrenderande. Erfarenheten har redan visat, hvarthän ett sådant förfarande kan leda. Så berättar den senast tillsatta komitéen, och den är i det hänseendet af samma mening som 1876 års komité: “Den helt och hållet obegränsade täflan om arrendena, i början af detta århundrade) som medgafs, åstadkom dock, efter hvad man på 1840-talet trodde sig finna, en onaturlig stegring i arrendebeloppen, som hade till följd, att arrenderatorerne kommo på obestånd och nödgades frånträda sina arrenden eller att den arrenderade egendomen vid arrendetidens slut återställdes till kronan i ett otillfredsställande skick“. För att rätta det felaktiga häri öfverenskom man om

nya grunder för utarrenderingen af kronans egendomar, såsom att åter upplifva optionsrätten, att ett maximum och ett minimum skulle bestämmas, hvaröfver eller hvarunder arrendepriiset ej fick gå, men för den fria täflan och för att skilja bjudare öfver maximisumman åt, bibehöll man den s. k. städjan, om hvilkens storlek täflan egde rum. Sedan detta tillämpats under en lång tid, ända till år 1875, gjordes såsom vi veta skarpa och befogade anmärkningar mot optionsrättens bibehållande; man ansåg att densamma i många hänseenden missbrukades, och det framlades också talande och tydliga exempel på att så verkligen skedde. Då upphäfdes år 1875 optionsrätten; och nu vill man gå ännu längre och upphäfva städjan, hvadan spekulanterne endast skola täfla om högsta arrendesumman. Detta skall enligt min öfvertygelse leda till den största oreda och förstöra allt det goda, som annars kan ligga i detta förslag; erfarenheten skall visa att detta förslag är ännu sämre än de förut i detta hänseende gällande bestämmelserna. Såsom skäl för denna min åsigt ber jag att få hänvisa till hvad en ärad reservant upplyst om med hänsyn till det förslaget, att endast högsta anbudet å arrendet skall utgöra det bestämmande, nemligen att det skall leda derhän, att arrendatorerne gå under och staten derigenom drabbas af förlust. Herr Grefve K. Posse säger i sin reservation: "Det andra praktiska exempel jag önskar att framdraga för att visa hvarthän det leder, om man fastställer som princip, att högsta arrendeanbudet ovilkorligen skall antagas, blott med säkerhet i borgen för de första 5 åren och utan att det åligger spekulanten att vid afgifvande af öfverbud å uppskattningssumman erlägga detta i form af städja, är, att af 76 boställen, utarrenderade för boställdirektionens räkning, och hvarvid, enligt Kongl. reglementet för densamma af den 19 Juli 1837, arrendatorn eger att, som nu för alla boställen föreslagits, afgifva anbud å obegränsadt belopp i penningar, blott med skyldighet att anskaffa borgen för de 5 första åren, hafva dessa samtliga 76 stycken under åren 1878—1881, då denna borgen bort förnyas, ej kunnat aflemna sådan, hvarföre arrendena blifvit dem fränkända och utarrenderats på ny räkning". Der ser man ju tydligt hvartill den här föreslagna bestämmelsen leder; och denna vill man dock nu antaga och upphöja till lag. För min del hoppas jag dock icke Kammaren skall göra detta.

Reservanten framvisar vidare, huru mycket arrendesumman nu nedgått, sedan den nya bestämmelsen i afseende på utarrenderingen infördes. Jag skall icke upptaga Kammarens tid med några sifferkalkyler; jag skall endast be att få visa, huru stor förlust kronan årligen tillskyndats genom sålunda förminskadt arrende af nämnda 76 boställen. Förlusten uppgår till "987,3,87 kft råg, 773,8,87 kft korn, 78,5 kft hafre, 10,25 centr smör, 95 kronor 55 öre i försellön samt 27,883 kronor 97 öre i penningar, förutom allt krängel, besvär och kostnader genom nödtvungna nya utarrenderingar samt hvad som kan befaras, att dessa boställen skola hafva lidit genom dessa täta ombyten af arrendatorer".

Denna illustration till det system, som man nu vill beträda, synes mig vara ganska beaktansvärd. Arrendatorerne gå sin ruin till

Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)

*Angående
örvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)*

mötes, och staten fordrar dock ersättning för alla möjligen uppkommande förluster derigenom att arrendatorn måste fråntråda arrendet, men förgäfvos. Borgesmännen svara visserligen för arrendatorn under fem års tid, men derefter nödgas de ofta att säga: vi kunna, vi vilja icke längre hjälpa honom; ty sedan vi nu hjälpt honom i fem år, och funnit, att arrendatorn ej kan reda sig emedan arrendet är för högt, så är bäst att kronan får utarrendera egendomen till billigare pris åt annan person. Det synes mig därför att något bör göras till förekommande, så vidt möjligt, af dylika beklagliga händelser. Då jag icke tror, att optionsrätten är det lämpligaste sättet därför, utan ofta kan missbrukas, så kan jag icke finna annat än att man bör bibehålla städjan. Derom må spekulanterne täfla, så snart anbudet på det årliga arrendet uppgått till det maximum, som de, hvilka uppuppgjort förslaget till arrendevilkoren, bestämt. Vid två eller flera lika anbud bör alltså städjan skilja dem åt. Man kan häremot invända, att detta vore ett sätt att genast utmatta den blifvande arrendatorn; är han en fattig man, så kan han icke täfla om arrendet, om han skall betala städjan på förhand. Men jag vågar hemställa till herrarne, om det kan vara svårare för honom att få låna de pengar, som erfordras för städjans betalande, än det kan vara att anskaffa borgen på 5 år för att dermed betala det högre arrende, som uppstår, om städjan bortfaller och som oftast torde motsvara det lägre arrendet plus städjan. Åtminstone är det förra sättet säkrare för staten och äfven för borgesmännen. Ty ju högre städjan ställes, desto lägre blir arrendebeloppet, och genom den hvarje år återkommande amorteringen deraf kan arrendatorn med större säkerhet och med mera framgång sköta sitt jordbruk. Det kan han deremot icke göra, om han årligen skall nödgas upplåna allt för mycket för arrendets utgörande, utan han får duka under. Detta skulle förekommas, om han på förhand insatt något af värde, hvilket försäkrade honom mer än borgen. Genom att bibehålla städjan och bortskaffa detta borgenssystem, hvilket man förut klandrat ganska skarpt, för dess skadliga inflytande, men nu vill införa i hela dess omfattning, skulle man komma derhän, att om en arrendator under 5 år med nit och skicklighet skött sin egendom och betalt sitt arrende äfvensom städjan, så hade staten deri en tillräcklig garanti för att icke behöfva återtaga egendomen, och en sådan arrendator behöfde icke borgen för längre tid än 5 år, utan kunde sedan sjelf sköta sitt arrende utan andras hjälp, och kunde han icke göra det, så hade staten ju alltid åtminstone städjan i behåll. Om det fördelaktiga i ett sådant tillvägagående anför reservanten vidare: "Som ett motstycke härtill får jag slutligen anföra, att tvenne boställsinnehafvare under samma tidrymd, hvilka på grund af maximiarrende och städja med Kongl. Kammarkollegium uppgjort kontrakt, men på grund af skogsåverkan blifvit frändömde arrenderätten, ej försakat kronan vid förnyadt arrende någon förlust, då vid det ena erhöles vid förnyad utarrendering alldeles samma arrende som förut och vid det andra 31 kronor årligen i högre arrende, lika som att man i Kongl. Kammarkollegium, så vidt man der af tillgängliga handlingar kunnat inhemta, aldrig observerat att det

inträffat, att arrendator till egendom, utarrenderad på sätt som är föreskrifvet för minimi- och maximiarrende med åtföljande städja, icke kunnat förnya sin borgen och derföre blifvit från arrendet skild“.

Jag yrkar således att Kammaren måtte i denna punkt besluta en återremiss i den rigtning, att man, för att skilja emellan spekulanterne som bjuda högst satta arrendesumma, måtte bibehålla städjan. Till grund för detta mitt yrkande tager jag mig ytterligare friheten åberopa det förslag, som Kammarkollegium i sitt utlåtande i denna punkt framställt. Det heter der: “Komiterade hafva ansett att städjan bör bortfalla, hvarigenom för arrendespekulanter skulle lemnas tillfälle att obegränsadt höja den årliga arrendeafgiften. Komiterade åberopa såsom stöd härför såväl förra domänkomiténs förslag som Eders Kongl. Maj:ts proposition till 1877 års riksdag“. Jag ber här att inom parentes få nämna, att 1876 års domänkomité, på det att detta missbruk af allt för höga arrenden icke skulle leda derhän, hvilket dock varit fallet, att arrendatorn finge afgå från egendomen om han icke kunde anskaffa lån till arrendets betalande, föreslog att domänstyrelsen skulle få rättighet att anställa val emellan dem, som inlemnad arrendeandbud, och antaga den, som kunde ställa de säkraste garantierna, men detta afslogs af Riksdagen. Nu har man icke någonting annat att rätta sig efter än städjan, hvilken jag tror och hoppas skall bibehållas. “Men det får dervid icke förbises“, heter det vidare i utlåtandet, “att i begge dessa förslag förutsattes en sådan pröfning af arrendeandbudena och af arrendespekulanternes lämplighet, som väsentligen skulle förebygga alla vådor af den fria täflan om årlig arrendeafgift. I det nu föreliggande förslaget är vida större utrymme lemnadt för en sådan täflan, och det band på obetänksamheten, som kan ligga uti fordran på erläggande af en kontant penningesumma, torde derför få anses fortfarande behöfligt. Kollegium föreställer sig derför, att den af komiterade föreslagna bestämmelsen om sättet för arrendeupplåtelsen borde ändras derhän att, der vid auktionen tvenne eller flere bjudande stannade vid det af domänstyrelsen bestämda arrendevärdet, täflan finge ega rum om högsta andbudet å kontant städjebelopp, att under de vilkor, som för närvarande äro stadgade, vid tillträdet på en gång erläggas, hvarefter, der domänstyrelsen så pröfvade skäligt, åt förre arrendatorn skulle erbjudas att öfvertaga arrendet mot arrendevärdet eller, der städja blifvit deröfver bjuden, mot arrendevärdet och den erbjudna städjan“. Det är i denna rigtning jag vill att denna paragraf skulle affattas; och i denna syftning yrkar jag att paragrafen må till Stats-Utskottet återremitteras. Jag kan nemligen icke och vill ej föreställa mig, att Kammaren skulle vilja gå in på ett af mig på rak arm framställt förslag till ny redaktion af paragrafen. Jag hoppas och tror dock att ingen af Kammarens ledamöter skall göra den invändningen, att städjan såsom lösesumma skulle på något sätt rubba grunderna i öfrigt i det framlagda förslaget. Så är icke förhållandet; ändring af paragrafen i nu angifna syfte kan lätt ske genom att något litet omskrifva den och utan någon tidspillan.

*Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)*

På de grunder, som jag, och sakkunnigare personer än jag, nu uttalat och då staten icke bör locka personer hvarken till att obe-

Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)

tänksamt antaga ruinerande arrenden eller lika obetänksamt inlåta sig i borgensförbindelser, vare sig detta sker af vänskap eller frändskap, hoppas jag att Kammaren måtte taga i betraktande nyttan af det af mig sålunda föreslagna korrektivet.

Jag yrkar återremiss af paragrafen.

Herr Schenström: Man kan visserligen icke klaga deröfver att den föregående ärade talaren är lågmäld, men jag måste dock beklaga, att jag från min plats i Kammaren icke kunde uppfatta hans anförande och jag kan således icke heller ställa mitt yttrande i samband med hans.

Jag delar emellertid de åsikter, som uttalats i den af Grefve Posse afgifna reservationen, der så tydliga skäl för optionsrättens bibehållande framlagts, att jag tror hvar och en kan öfvertyga sig om värdet af denna optionsrätt, såvidt man tager närmare kännedom om reservationen. Då optionsrätten borttogs, skedde det under helt andra förhållanden i afseende på bestämmande af arrendevärdet än både de nuvarande och de som komma att gälla, om Riksdagen bifaller det nu föreliggande förslaget. Man kan icke behöfva befara att så låga arrendevärden hädanefter skola åsättas, att arrendatorerne kunna vinna stora afträdessummor, utan man kan snarare vara förvissad om att dessa värden blifva satta så höga, att det icke kan ligga någon fara uti att åter införa optionsrätten.

Jag tyckte mig höra, att den föregående ärade talaren yrkade återremiss af denna punkt och ehuru jag annars tänkt begära att Kammaren nu behagade besluta i öfverensstämmelse med Grefve Posses reservation i denna del, vill jag dock nu endast instämma i detta yrkande, på det Stats-Utskottet måtte kunna inkomma med ett förslag, grundadt på de i nämnda reservation uttalade syftemål.

Herr Lyttkens: Frågan om optionsrätten i dess gamla skick är ju för länge sedan afgjord af Riksdagen; och det föreligger icke heller nu något förslag att återinföra densamma. Den ärade talaren på bohusbanken, som förordnade optionsrätten, ville att städjan skulle i denna författning insättas såsom ett korrektiv mot för höga arrenden och jag förmodar, att han dermed åsyftade att domänförvaltningen skulle bestämma en viss fix arrendesumma för egendomen och sedan låta städjan gå upp huru högt som helst på offentlig auktion. Men kan man väl påstå, att icke en person genom att gifva för hög städja kan lika bra ruinera sig som genom att ingå på för högt arrende? Jag tror det går lika bra för sig på begge dessa sätt. Men här tillkommer, äfven om arrendet icke är för högt och städjan i proportion dertill icke heller för hög, en annan omständighet, som bör tagas i betraktande vid bedömande af denna fråga, nemligen att det endast är högst få af Sveriges jordbrukare som äro kapitalister och hafva tillräckligt med medel för att kunna erlagga städja för en större kronodomän. Det är i allmänhet största felet hos svenska jordbruket, att jordbrukarne hafva för små förlagskapital, hvarför de nödgas låna penningar mot allt för hög ränta, så att de icke kunna gå ut med

arrendet. Skall staten nu införa ett sådant system, att den säger: ingen får detta arrende, som icke genast kan erlægga en större summa kontant, hvarmed han kan köpa sig detta arrende samt dessutom eger ett större förlagskapital, så tror jag staten får högst få sådana köpare af arrendena, då dertill ju fordras att vara kapitalist. Detta kan måhända på sätt och vis vara bra, men derigenom utestänges dock en hel klass af skickliga, driftiga och sparsamma jordbrukare från dessa arrenden, därför att de icke hafva nog stort kapital att köpa detsamma, ehuru de eljest skulle vilja täfla om att blifva arrendatorer. Med den ringa kunskap jag har om jordbruket förefaller det mig dock som om ett sådant tillvägagående vore det sämsta sättet att befordra åkerbruket. Jag skulle vilja vädja till dem som sjelfva hafva jordegendom att utarrendera, huruvida de säga åt en spekulant: Ni skall få detta arrende för godt pris, men då måste ni genast betala en bra summa till mig. Detta tror jag icke inträffar annars än när en jordegare är i stort behof af penningar och därför måste skaffa sig en tillfällig inkomst, för att reda sig ur denna förlägenhet; men ingen klok landtbrukare gör på detta sätt. Dock vill man nu att staten skall slå in på en sådan väg, ehuru man väl annars borde kunna anse att staten skulle bedöma denna sak lika bra och ur samma synpunkt som en enskild egendomsegare gör.

Man har här vidare framhållit, att enskilda personer skulle gå under på dylika arrenden och staten skulle då komma att sitta emellan; men om städjan funnes, hade staten vid sådant förhållande dock fått en god inkomst. Ja, det är mycket naturligt, då arrendesumman är låg och städjan hög; nödgas arrendatorn då fråntråda arrendet, gifver den nye arrendatorn visserligen icke något öfverdrifvet arrende, men han kan gifva ända till 20,000 kronor för att komma åt detsamma. Nu säger man, att det skulle utgöra ett bevis för städjans nytta, att en del arrendatorer gått under på de höga arrendena. Men detta bevisar blott att de betalt för högt arrende. För öfrigt kan ju äfven en arrendator, som betalt för hög städja, gå under; och då är ju äfven han ruinerad lika så väl som den, hvars arrende varit för högt.

I sjelfva verket ställer sig saken så, att hela skilnaden mellan arrende med städja och arrende utan städja endast är den, att i förra fallet arrendatorn gör sig af med ett visst kapital på en gång, i det senare deremot successivt, årligen så länge arrendetiden räcker. Det senare betalningssättet är, åtminstone för en arrendator som icke är kapitalist, det lämpligaste.

Den princip har gjort sig gällande hos alla förståndiga och solida jordegare, att de så länge som möjligt söka bibehålla den gamla arrendatorn. Det ligger en uppmuntran, en eggelse för denne senare i hoppet att få tillgodogöra sig de förbättringar och de försköningar, han vidtagit å egendomen; ett hopp som äfven jag anser att staten bör bereda sina arrendatorer, på det att de vid arrendetidens slut icke må behöfva upptråda på arrendeauktionen och täfla med andra, utan att de lugnt kunna sitta hemma och veta de få behålla arrendet mot erläggande af det högsta belopp, som därför erbjudits. Detta allt un-

*Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)*

Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)

der förutsättning att arrendatorn väl skött egendomen, ty derförutan åtnjuter han icke den förmånsrätt, som honom i detta afseende enligt författningen är tillförsäkrad. I denna förmånsrätt ligger enligt min tanke en så stor fördel för arrendatorn och ett så stort tillmötesgående från statens sida, att mera rimligtvis icke kan begäras.

I hvilken stor skala den gamla optionsrätten missbrukats, derom vore åtskilligt att förtälja. Det var t. ex. icke ovanligt, att en arrendator fullt afsigtligt, om icke rent af vanskötte egendomen, dock underlät att å densamma verkställa nyodlingar eller förbättringar i öfrigt, blott för att egendomen vid den nya synen icke skulle blifva åsatt för högt arrende; hvaremot, sedan syneförrättningen väl egt rum och arrendatorn erhållit förnyadt arrendekontrakt, den ordentliga skötseln af egendomen började. Ett bestämdt fall till bevis på de orimligheter, hvartill den gamla optionsrätten kunde leda, ber jag få anföra, utan att dervid, till undvikande af att såra någon, nämna några namn. En egendom skulle utarrenderas och arrendeafgiften för densamma var satt till 6,400 kronor. Men som det var tvifvel underkastadt, huruvida den gamle arrendatorn hade optionsrätt till egendomen eller ej, tog sig en annan person deraf anledning att för samma egendom bjuda 14,000 kronor i arrende. Mycket riktigt öfverlemnades af vederbörande åt personen i fråga arrendet mot den erbjudna summan. Några dagar derefter utarrenderade han af egendomen tillhörande härligheter så många, att han hade den återstående delen af egendomen snart sagdt för intet. Hade han då fått egendomen för optionsarrendet eller 6,400 kronor, så skulle han hafva icke allenast åtnjutit förmånen att för intet få bruka en del af egendomen utan derjemte haft närmare 6,000 kronor i ren behållning på densamma och detta blott för äran att få disponera statens egendom. Jag ser, att mina länskamrater draga på munnen: de känna till saken.

Af de skäl jag nu anført och då städjerätten kan blifva lika väl till förlust för staten som ledande till ofta måhända ruinerande svårigheter för arrendatorn, hvaremot enligt författningen den senare har tillfälle att få sitta kvar vid sitt arrende, förutsatt att han vill betala hvad som motsvarar högsta anbudet derfor, så yrkar jag bifall till Utskottets förslag.

Herrar *Aug. Peterson, Johan Jönsson, N. Nilsson* i Wrängebol, *Börjesson, J. Anderson* i Tenhult, *A. Svensson* i Bossgården och *J. Andersson* i Jönvik instämde med Herr Lyttkens.

Herr *O. B. Olsson*: Jag är hufvudsakligen förekommen af Herr Lyttkens, men jag skall likvisst be att få tillägga några ord.

Den i ordningen förste talaren på göteborgsbänken nämnde, att enligt en vid Utskottets betänkande fogad reservation, derur han upp-läste vissa stycken, skulle endast 76 boställen för statsverkets räkning utarrenderats under åren 1868—1881 och att dessa boställen blifvit af staten återtagna derfore, att arrendatorerne icke kunnat aflemna borgen för arrendena. Jag hemställer dock om han eller någon annan i Kammaren kan tro, att icke mera än 76 boställen i

hela riket under denna tid utarrenderats. Jag lemnar detta till hvar och ens eget bedömande.

Att staten icke skulle hafva någon fördel af att bibehålla bestämelsen om viss städjas erläggande vid arrenden, derom har den näst föregående talaren yttrat sig, och jag har till hvad han nämnt icke egentligen något att tillägga. Jag ber blött få erinra, att städjan inverkar förlamande för de mindre bemedlade, som, då de icke ega någon större kapitaltillgång, uteslutas från all konkurrens vid arrendeauktionerna. Det är visserligen sant, såsom den förste talaren nämde, att staten i städjan erhåller en viss säkerhet för arrendevilkorens uppfyllande. Men det är också ötvifvelaktigt att en arrendator oftast kommer att dragas med stora olägenheter, om han vågar sig på att betala ett städjekapital. Det är troligt att han icke har tillräckligt egna medel dertill, utan måste för ändamålet upplåna penningar. Då han således är tvungen att anskaffa lån icke blott för städjekapitalet utan äfven för uppsättning af inventarier, huru skall han, som då från början måste skuldsätta sig, kunna draga sig fram i längden? Det är icke svårt att föreställa sig.

Jag känner till en kronoegendom i min hemtrakt, som för omkring 2 år sedan utarrenderades. Arrendet var bestämdt till cirka 2,000 kronor, men städjekapitalet uppgick genom täflan ända till 15,000 kronor. Är detta rimligt? Jag kan nämna att vid auktions-tillfället funnos flera raska och dugliga jordbrukare såsom spekulanter, men de måste draga sig tillbaka, då de icke kunde täfla med en rik person om högsta städjekapitalet. Jag är fullt öfvertygad om att, derest städja icke erfordrats, någon af dem stannat för högsta anbudet och fått arrendet, och att egendomen blifvit lika väl skött, derom är jag fullt öfvertygad.

En talare på dalabänken yttrade att enligt hans tanke skulle det vara förmånligt för staten att återinföra optionsrätten. Vi hafva dock dessvärre så mångfaldiga exempel på huru denna optionsrätt missbrukats, att jag tror det Riksdagen åtminstone för den närmaste framtiden icke vill ingå på att åter införa optionsrätten. Vid 1875 års riksdag, då denna optionsrätt afskaffades, skedde detta med stor majoritet i båda Kamrarne, hvarföre jag icke kan föreställa mig att Riksdagen i denna fråga nu skulle hafva kommit på andra tankar. Dessutom har Kongl. Maj:ts regering i förevarande förslag i viss mån föreslagit ett slags optionsrätt genom stadgandet derom att, när förre arrendatorn väl skött egendomen, han är berättigad att bibehålla arrendet mot erläggande af högsta erbjudna arrendeafgiften. Detta är icke en ringa förmån för honom, ty det kan hända att spekulanter draga sig för att täfla om arrendet å auktionen, emedan de veta att arrendatorn har nämnda rättighet. De anse icke löna mödan att inställa sig vid auktionen och anskaffa borgen för arrendeskuldigheternas fullgörande, utan de stanna hellre kvar i sitt hem än göra sig så mycken fåfång möda. I öfrigt förekommer i 21 punkten af detta förslag en bestämmelse, som tillförsäkrar arrendatorn en väsentlig fördel. Har en arrendator nemligen nedlagt större omkostnader å egendomen, såsom för jordens torrläggning, anläggning af ängsvatt-

*Angående
förvaltningen
af Kronans
domäner.
(Forts.)*

Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)

ning eller större odlings- eller täckdikningsarbeten, men arrendatorn under sin arrendetid ej kan tillgodogöra sig en kostnaden motsvarande inkomst, är han berättigad att därför njuta ersättning. Det är klokt att staten på så sätt uppmuntrar en arrendator att väl sköta en egendom, vida klokare än att medgifva honom optionsrätt, som ofta har missbrukats. Det är också både rättvist och billigt att, derest arrendatorn nedlagt större kostnader å egendomen än som han under sin arrendetid kan draga fördel af, han för dessa kostnader erhåller ersättning.

På de skäl, som jag sålunda anfört, yrkar jag bifall till Utskottets förslag.

Häruti förenade sig Herr *J. E. Johansson* i Forneby.

Herr *Ola Andersson* i Burlöf: Under diskussionen om denna punkt hafva två talare framställt yrkande om återremiss. Såvidt jag uppfattat dessa talare rätt, så har den ene yrkat återremiss i syfte att det skulle återinföras städja vid arrendeanbudet, och den andre talaren i det syfte, att Grefve *Knut Posses* med fleres reservation skulle vinna Riksdagens godkännande och således äfven optionsrätten åter införas. Om punkten i dessa, och kanhända i ännu flera syften kommer att återmitteras till Utskottet, kan detta, enligt min åsigt, icke lända till frågans framgång. För min del önskar jag att saken måtte blifva en gång definitivt ordnad, och jag har derföre i likhet med, såsom jag tror, många inom Utskottet, låtit de betänkligheter falla, som jag i ett och annat afseende kunnat hysa. Jag anser således icke lämpligt att återförvisa punkten till Utskottet, men jag tillåter mig göra yrkande endast om ett *förtydligande* i ordalagen uti förevarande punkt, hvarom, såsom jag tror, de fleste kunna förena sig.

Mina sympatier för optionsrätten äro kända genom den reservation, som jag vidfogat Utskottets betänkande. Jag har också uttalat samma mening förut, då frågan om optionsrättens borttagande varit före i denna Kammare. Emellertid skall jag för min del vara nöjd med hvad Utskottet nu tillstyrkt, med det förtydligande i ordalagen, hvarom jag sedermera skall bedja att få yttra mig. Jag skall icke upptaga till besvarande hvad här anförts mot optionsrätten, då jag icke nu anser mig böra påyrka densamma, ehuru åtskilligt i detta fall kunde vara att säga. I förbigående vill jag dock nämna, att, enligt min åsigt, statens rätta intresse icke så mycket fordrar att vid arrenden erhålla en *tillfälligtvis* högre inkomst, utan en högre inkomst, som kan ega något fortfarande bestånd.

Staten synes mig då böra sträfva efter att förena främst syftet att få kronans egendomar väl skötta af väl bergade arrendatorer med det att af dessa egendomar fortfarande och allt framgent få uppbära någorlunda ordentliga och, om möjligt, höga inkomster. Detta är för mig idealet för ett väl ordnad domänväsende; och hvarje afvikelse derifrån kommer att förr eller senare straffa sig sjelf.

Beträffande särskildt den ifrågakomma städjan, hvilken jag för min del icke anser stå i oupplösligt samband med optionsrätten, hvaraf

jag alltid varit en varm vän, får jag säga, att jag icke anser den vara öfvervägande fördelaktig, på skäl som af föregående talare framhållits och emedan den i allmänhet försvagar arrendatorernes ekonomiska ställning. Då jag nu vill tillstyrka antagandet af Utskottets förslag i denna punkt, är det dock en sak deruti som är otydlig och hvilken jag skulle vilja hafva förtydligad. Då frågan diskuterades uti Stats-Utskottet, påpekade jag just denna otydlighet och ville hafva punkten återremitterad till afdelningen för rättelse deruti, men efter omröstning föll mitt yrkande på en röst. Det heter nemligen i tredje stycket af 7:de punkten: "Har förre arrendatorn egendomen väl skött, hvarom yttrande bör, till domänstyrelsens ledning, afgifvas så väl af vederbörande uppskattningsmän vid arrendevärderingen som af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet, ege domänstyrelsen arrendet till honom ånyo upplåta mot erläggande af högsta erbjudna arrendefgift, eller, om denna understiger det fastställda arrendevärdet, emot detta senare värde svarande belopp". Nu vill jag just fråga hvad som menas med *högsta erbjudna arrendefgift*. Om jag går till motiveringen, finner jag hvarken i Kongl. Maj:ts proposition, senare domänkomiténs betänkande, Kammarkollegii utlåtande, i Utskottsbetänkandet eller hvar jag än söker, något som kan vägleda eller upplysa mig om hvad som förstås med detta uttryck, *högsta erbjudna arrendebeloppet*. Det kan naturligtvis icke vara meningen att dermed skall förstås det högsta anbudet som kastats in, äfven om borgen icke vidfogats, eller en oantaglig säkerhet, eller i öfrigt varit af den beskaffenhet att det ej kunnat godkännas, ty då skulle ju hvem som helst kunna göra den förre arrendatorns företrädesrätt helt och hållet illusorisk. Likaledes är icke sagdt ett ord om *huru eller när* den förre arrendatorn skall få veta något om detta högsta erbjudna arrendebelopp eller när han bör tillkännagifva sitt anbud. Kanske kan det gå så, att när han på något sätt fått underrättelse om anbudet, utan att han känner till dessas antaglighet, och han sjelf skall afgifva sitt anbud, han då kanske får till svar att en annan arrendator redan blifvit antagen? Nu kan man häremot visserligen invända, att allt detta är småsaker, som Kongl. Maj:t vid utgifvandet af instruktion för domänstyrelsen kan intaga deruti, eller hvarom bestämmelser kunna föreskrifvas i kontrakten och kungörelser, men, ehuru jag visst icke vill yrka på att man skall ingå i pröfning och beskrifning af alla detaljer, om huru och när den förre arrendatorn skall få underrättelse om de afgifna anbudet eller när han sjelf skall afgifva anbud med mera, håller jag dock på, att här tydligt skall uttalas, att det skall vara det *högst afgifna antagliga anbud* han skall erlægga för att domänstyrelsen till honom ånyo skall upplåta arrendet. Häraf följer då att, när domänstyrelsen sagt till en arrendator: "detta är det högsta antagliga anbud, som blifvit afgifvet, vill ni gifva det, så får ni behålla arrendet", så måste myndigheterna särskildt föreskrifva, när en sådan arrendator har att afgifva sitt anbud. Detta är den enda lilla förklaring i Utskottets förslag, som jag i denna punkt önskar skulle vidtagas. Då i Första Kammaren yrkande redan är gjordt på denna förändring eller åtminstone med säkerhet kommer att göras, tror jag att äfven denna Kam-

*Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)*

Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)

mare skulle kunna förena sig derom, och då antager jag att hvad Utskottet i öfrigt föreslagit också bör kunna gå igenom.

Jag anhåller sålunda få föreslå att tredje stycket af 7:de punkten måtte erhålla följande lydelse: "Har förre arrendatorn egendomen väl skött, hvarom yttrande bör, till domänstyrelsens ledning, afgifvas såväl af vederbörande uppskattningsmän vid arrendevärderingen som af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet, ege domänstyrelsen arrendet till honom ånyo upplåta mot högsta afgifna och antagliga arrendebudet, eller, om detta understiger det fastställda arrendevärdet, emot detta senare värde svarande belopp".

Om en sådan lydelse af Kammaren godkännes, ser jag icke att det är någon förändring i sak, utan just hvad Utskottet och afdelningen, som behandlat frågan, dermed afsett och, jag är säker derpå, äfven hvad regeringen med sin proposition i detta afseende åsyftat. Jag anhåller om proposition på denna förändring och tillstyrker bifall till punkten i öfrigt.

I detta yttrande instämde Herrar *Folke Andersson, J. Andersson* i Häckenäs, *Asscrsson, Sv. Andersson* i Plöninge, *N. Olsson, Magni, O. Andersson* i Lyckorna och *C. Andersson* i Hamra.

Herr Markstedt: Det kan naturligtvis icke vara angenämt för mig att i afseende å ett moment i den nu föredragna 7:de punkten, som ingen talare ännu vidrört, göra en anmärkning, då det är fråga om ett af Kongl. Maj:t framlagdt förslag, som Stats-Utskottet tillstyrkt. Det är nemligen den sista bestämmelsen i den sjunde punkten, som jag för min del anser vara af vådlig beskaffenhet. Denna bestämmelse lyder så: "Ej må någon klaga deröfver att hans anbud ej antagits". Man får visserligen ej tänka sig att Kongl. Maj:t skall komma att tillsätta en domänförvaltning, som på minsta sätt skulle visa mannamån mellan konkurrenterna vid en arrendeauktion, och för den händelse att det blott vore fråga om anbud vid sjelfva auktionen, skulle jag icke påyrka någon förändring i punkten, men det är den omständigheten, att man eger rätt att ingifva skriftliga anbud å arrendet, hvilka skola af denna styrelse tolkas, som föranleder mig att tro det punkten icke är sådan den bör vara. Det kan nemligen tänkas att otydligt stilerade anbud inlemnas. Den ene säger då att det skall tolkas på ett sätt, den andre på ett annat, och så dömer domänstyrelsen att det ena anbudet skall antagas, men det andra förkastas. Det kan då hända att den, som är i sin goda rätt, får orätt; och ett sådant beslut kan enligt det nu föreliggande förslaget icke underställas högre myndighets pröfning. Det är dock icke blott stileringen af anbudet, som kan blifva föremål för olika bedömanden, det kan äfven blifva fråga om underkännande af de säkerhetshandlingar, som en arrendator kan för sig ställa; äfven om dessa handlingar kunna högst olika uppfattningar uppstå och således äfven högst olika beslut i olika instanser. För att förekomma sådana missförhållanden, som af det nu föreliggande förslaget kunna uppstå, får jag, Herr Talman, yrka, att momentet

mätte utgå och instämmer derföre med flere andre ledamöter, som yrkat återremiss af denna punkt.

*Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)*

Herr Danielson: Jag vill medgifva att det tredje stycket af den nu föredragna punkten har synt mig något otydlig i det fall, som Herr Ola Andersson antydde; men jag tror dock icke att förhållandet är så farligt, som han ville påstå i detta fall, ty läser man fjerde stycket i denna punkt, så heter det der: "Eljest antager styrelsen till arrendator den högstbjudande, som för sitt anbud stält godkänd säkerhet etc." Således kan det icke blifva fråga om hvilka anbud som helst, utan blott om sådana, som åtföljas af godkänd säkerhet. Går man längre fram i förslaget, så heter det i 29:de punkten: »I alla de fall, då anbud göres på arrende af kronoegendom, eller medgifvande begäres till öfverlåtande eller öfvertagande enligt 8:de eller 27:de punkterna bör, så vida afseende derå skall fästas, aflemnas säkerhet, så beskaffad, som i nästföregående punkt är stadgad». Således kunna inga anbud antagas, utan att borgen eller annan säkerhet finnes. Detta skulle man väl kunna anse vara tillräckligt, när man dessutom erinrar sig att i andra stycket af denna punkt står att domänstyrelsen "skall pröfva" de ingifna anbuden. Den farhåga, som Herr Ola Andersson uttalade, att den som begagnar sig af sin optionsrätt, skulle kunna lida skada derigenom att gjorda anbud icke skulle vara af behörig säkerhet åtföljda, torde således väl icke vara grundad, om man jemför alla de föreslagna grunderna för förvaltningen i ett sammanhang.

Hvad beträffar det af Herr Ola Andersson framställda ändringsförslag, så gick det ut på, såvidt jag uppfattade detsamma riktigt, att uti tredje stycket af denna punkt skulle efter ordet *erbjudna* insättas orden *och antagliga*, så att det skulle komma att heta: — — "ege domänstyrelsen arrendet till honom ånyo upplåta mot erläggande af högsta erbjudna och antagliga arrendeafgift".

Af hvad jag här anförd tror jag emellertid att sagda tillägg är obehöfligt. Jag yrkar derföre bifall till Utskottets förslag oförändradt.

Herr Lyttkens: På de skäl Herr Danielson nyss anförd, anhåller jag få instämma med honom och yrka bifall till Utskottets samt afslag å Herr Ola Anderssons förslag. Jag anser nemligen att den förändring, Herr Ola Andersson påyrkat, kan gifva anledning till alldeles motsatt verkan mot hvad han afsett, nemligen att en arrendator på grund af en sådan paragraf skulle kunna obehörigen gynna sig själf på statens bekostnad.

Herr *Magnusson* instämde med Herr Lyttkens.

Herr Jöns Rundbäck: Jag anhåller blott att med några ord få bemöta Herr Lyttkens' anmärkningar emot mitt yttrande.

Han började med att påstå, att en hög städja ruinerade lika mycket som ett högt arrende. Detta påstående vågar jag dock bestrida skall ega sin rigtighet hädanefter, då man får en bättre och sanningsenli-

*Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)*

gare uppskattning af arrendevärdet på egendomarne än man fått förut. Dessutom är det ju vanligen fallet, att den som fått låna ett kapital — har arrendatorn sitt kapital sjelf, så kan han naturligtvis icke blifva ruinerad af att utgifva en hög städja — till att dermed betala städjan, derför stält säkerhet och får återbetala detta kapital så småningom, och detta kan icke ruinera honom, om arrendet icke är för högt. Under svåra år kan han naturligtvis icke göra några afbetalningar, men så komma goda år, då han kan betala en del af sin skuld. Deremot måste ett högt arrende alltid utgifvas och dervid göres ej afseende på goda eller dåliga år. När en gång bättre tider komma, kan arrendatorn således betala det lånade städjekapitalet, men ett arrende skall årligen utbetalas utan afseende på tillgångarne och detta kan blifva mycket tryckande. Det är således enligt min mening alldeles säkert, att en städja är bättre än ett högt arrende, och att städjan hädanefter icke skall blifva så stor som förut tror jag mig lika säkert kunna hoppas. Erfarenheten i detta hänseende synes mig också berättiga till en sådan förhoppning. Det har nemligen visat sig att 37 olika egendomar, som blifvit taxerade och värderade efter det nya sättet af domänintendenten och värderingsmän, stigit i arrende till 73,000 kronor i stället för att de förut gifvo allenast 43,000 kronor. Således hafva dessa arrenden nu uppstigit till sitt verkliga värde, hvilket de följaktligen icke förut hade. På grund af detta är det ock gifvet att städjan för dem skall blifva mycket mindre än hittills.

Herr Lyttkens sade äfven, att det skulle erfordras ett mycket stort förlagskapital att arrendera en egendom, om arrendatorn, utom arrendet, äfven skulle erlägga städja, och, tillade han, vi ha i vårt land få kapitalister, som i sådant fall skulle kunna täfla om arrendena. Ja, det tror jag också, men här finnas många egendomar, och hvarifrån skall man då få dessa många kapitalister, som kunna spekulera i egendomsarrenden? För min del tror jag icke, att våra kapitalister äro så dåliga räknekarlar, att de betala ett arrende vida öfver hvad egendomen är värd, utan det gör endast den, som ingenting eger och sålunda icke har någonting att förlora, men väl möjligen kan lyckas skaffa ett par borgesmän.

Vidare frågade samme talare: huru går en enskild egendomsegare till väga, när han vill arrendera ut sin egendom? Ja, aldrig har jag åtminstone hört talas om, att vid utarrendering af enskild mans egendom går till så, som här är föreslaget. Ty der söker väl arrendatorn och egaren att ömsesidigt komma öfverens om arrendevilkoren; men här är det kronan, d. v. s. domänstyrelsen, som ensam skall ega uppgöra kontraktet och arrendatorn har endast att antaga eller förkasta det. Det enda fall då någon jemförelse kan komma i fråga med enskild egendom, är då omyndigs egendom skall utarrenderas, men äfven der söker man, så vidt möjligt är, förekomma öfverspekulation eller skaffa sig garantier för att arrendatorn går ut med arrendet. Att staten genom införandet af städja skulle erhålla en viss garanti, synes man icke heller vilja förneka, och denna garanti är så stor, att efter all anledning skall staten aldrig på ett sådant arrende behöfva lida någon förlust. Ty i samma mån som städjan är stor, i samma mån

har staten säkerhet för att arrendatorn icke går ifrån arrendet, då han nemligen har intresse af att icke förlora det kapital, han erlagt såsom städja.

En annan talare, Herr O. B. Olsson, har bestridt rigtigheten af de utaf mig lemnade sifferuppgifter. I det afseendet vågar jag dock tro, att Kammarkollegium och reservanten inom domänkomitén kunna tillerkännas vitsord, och från dem har jag hemtat mina uppgifter. För öfrigt, om man vill bevisa något i sak, så lär det väl icke vara nog att helt enkelt förklara den eller den siffran vara oriktig; man bör väl kunna uppställa några andra siffror i stället. För min del vill jag visst icke förneka, att den talarrens uppgift kan vara riktig, att en arrendator erlagt 15,000 kronor i städja; det beror ju på huru stor egendomen var, och så kanske arrendet var satt så mycket lägre; och det var just dessa låga arrenden, som gjorde, att optionsrätten misslyckades. För öfrigt har jag aldrig talat om att åter införa optionsrätten, ehuru man här velat sätta den i samband med städjan; för min del anser jag man gör mycket orätt, då man söker skrämma folk för mitt förslag med att påstå, att följden af dess antagande skulle blifva optionsrättens återinförande. Men äfven antaget, att en arrendator erlagt 15,000 kronor i städja, så hade han sannolikt arrendet på 20 år, arrendet var kanske 2,000 kronor om året och med tillägg af 5 procents ränta på städjekapitalet, 15,000 kronor, utgjorde det verkliga arrendet 3,500 kronor om året; men deraf hade han betalt 1,500 kronor i förskott, och på det sättet tror jag, att han hade lättare att reda sig, än om han hvarje år under hela arrendetiden skulle betalt 3,500 kronor; och derjemte hade staten derigenom vida bättre garanti för arrendets fullgörande än genom någon borgen. Om nu Utskottets förslag antages, så blir följden den, att det icke kan komma att dröja många år, innan vi måste ändra lagen; det hafva vi måst ett par gånger förut.

Jag är fullt förvissad, att de råd jag, så vidt min svaga förmåga det medgifvit, här i dag uttalat, komma att besannas af erfarenheten och förr eller senare måste vi slå in på den väg, jag här förordat. Man har emot mitt förslag äfven invändt, att det kan hända, att arrendatorn är fattig och icke kan erlægga någon städja, men derpå svarar jag, är arrendatorn så fattig, att han icke kan anskaffa ett så pass stort kapital, som fordras för att erlægga städja, då är det så godt, att han aldrig får något arrende, han slipper då bedraga både sig sjelf och sina löftesmän. Herr Talman, jag anhåller att den föredragna punkten måtte återremitteras i den syftning jag framhållit.

Herr Schenström: För min del skulle jag äfven önska ett förtydligande i den rigtning Herr Ola Andersson föreslagit, men då det torde vara svårt att så här på rak arm framlägga ett fullt tillfredsställande detaljeradt förslag, vill jag instämma med dem, som yrkat punktens återremitterande till Utskottet.

Herr Åbergsson: Ehuru väl det, enligt min åsigt, står Kongl. Maj:t öppet att, äfven om Utskottets förslag oförändradt antages,

Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts)

meddela sådana föreskrifter, att föreliggande stadgande kommer att tillämpas i den riktning Herr Ola Andersson antydt, anser jag dock det åtminstone icke kunna skada, att man något tydligare uttrycker hvad man menar, och jag vill derföre förena mig med Herr Ola Andersson i hans yrkande om ett förtydligande af tredje momentet af den nu föredragna punkten. Men då jag icke finner mig fullt tillfredsstäld med den af honom föreslagna ordalydelse, tillåter jag mig att till honom och till Kammaren hemställa om någon jemkning i ordalagen. Jag tager mig sålunda friheten föreslå, att i stället för orden: "mot högsta erbjudna arrendeafgift" i Utskottets förslag det må komma att heta "emot erläggande af den arrendeafgift det högsta antagliga anbud innefattar"; och vågar jag hos Herr Talmannen anhålla om proposition på antagande af detta mitt förslag.

Herr Sven Nilsson: Jag begärde ordet egentligen med anledning af Herr Markstedts anmärkning emot förslaget i denna punkt. Hvad skulle väl följderna bli, om, på sätt han påyrkade, den, hvars anbud icke blifvit af domänstyrelsen antaget, skulle ega att vid vederbörlig domstol besvara sig häröfver och måhända fullfölja besvär under högsta domstolens slutliga afgörande? Jo, med den långsamhet i rättegångsväsendet som ofta förekommer i vårt land, skulle tilläfvintyrs halfva arrendetiden i åtskilliga fall kunna gå till ända, innan det blifvit slutligen afgjort, hvem som blifvit antagen till arrendator, och hvilken skulle under den tiden sköta sådana egendomar? För min del finner jag således det vara högst nödvändigt, att ett sådant stadgande finnes, som det i denna punkt intagna, enligt hvilket någon ej eger klaga deröfver, att hans anbud att öfvertaga ett arrende icke blifvit antaget.

Hvad beträffar de anmärkningar, som i öfrigt gjorts emot denna punkt, isynnerhet dem, som åsyfta att ånyo införa optionsrätten och städjan, så anser jag dem redan hafva blifvit så fullständigt bemötta, att jag icke behöfver upptaga dem till vidare besvarande. Det är dock ett besynnerligt resonnement, som Herr Jöns Rundbäck förde, då han försökte visa, att, om det nu föreliggande förslaget blefve antaget, borgenssystemet derigenom skulle komma att utveckla sig i högst betydlig grad. Jag hemställer till honom huruvida icke, i händelse hans förslag bifölles, borgenssystemet komme att blifva i ännu högre grad utveckladt, ja, nära nog i sin tillämpning mer än fördubbladt. Ty en arrendator måste i sådant fall icke blott hos domänstyrelsen ställa borgen för arrendevilkorens fullgörande, utan äfven, ifall han icke vore kapitalist, anskaffa borgen för att kunna erlægga städjan, i följd hvaraf han blefve nödsakad att för tvenne särskilda ändamål ställa borgen, hvarförutan en sådan arrendator äfven i många fall finge låna en del penningar till sin bosättning, för hvilka han måhända jemväl nödgades ställa säkerhet. Den ärade talarens förslag om städjans införande skulle således leda i motsatt riktning mot den, han med detsamma åsyftat.

Vidkommande Herr Ola Anderssons förslag, skulle jag för min del icke hafva något emot att gå in på detsamma, derest jag icke

befarade, att genom dess antagande Kamrarne kunde komma att stanna i olika beslut och en sammanjemkning af dessa måhända blefve svår att åstadkomma. För min del anser jag, att Utskottets förslag är tillräckligt tydligt och icke i behof af det förtydligande, som blifvit föreslaget, och det är derföre, som jag också kommer att rösta för bifall till detsamma.

*Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)*

Herrarna finna af betänkandet, att äfven jag reserverat mig emot Utskottets förslag i denna punkt och således icke heller är fullt nöjd med detsamma, och jag skulle också kunna hafva åtskilliga andra anmärkningar att göra mot detta förslag. Men om hvar och en skulle försöka att göra gällande de anmärkningar, han kunde hafva att framställa mot förslaget, så är jag öfvertygad om, att detsamma blefve sönderplockadt så smått, att något helt icke funnes kvar, och detta blir förhållandet med hvilket förslag man än framkommer med i en sådan fråga som denna, hvilken fordrar så många detaljbestämmelser. Det är derföre af största vikt, att vi hvar och en låta våra betänkligheter fara och förena oss om förslaget, sådant det af Utskottet framlagts, på det att *något* förslag må blifva antaget. Ty det är väl otänkbart, att vi skulle kunna låta hushållningen med statens egendomar fortgå på samma sätt som hittills, och staten derigenom årligen göra en högst betydlig förlust, och då det således, efter min tanke, är en pligt för oss att med det första gå i författning om att förvaltningen af dessa egendomar fotas på andra grunder, än de hittills gällande, får jag för min del obetingadt yrka bifall till Utskottets förslag oförändradt.

Häruti förenade sig Herr *A. F. Petersson* i Sibbarp.

Herr Liss Olof Larsson: För min del ber jag att få yrka bifall till Utskottets förslag oförändradt. Inom Utskottet var jag visserligen af den mening, att den punkt borde utgå, i hvilken medgifves att förre arrendatorn må under vissa vilkor kunna få bibehålla arrendet, men jag skall icke längre hålla på denna mening. Ty jag anser det vara ytterst nödvändigt, att vi med det första få en ny lag rörande förvaltningen af kronans egendomar, och för detta ändamål tror jag, att hvar och en bör underordna sin mening, på det att det förslag till en sådan lag, som här föreligger, må hafva utsigt att blifva antaget. Sedan kunna vi ju pröfva på, huruvida det är tillfredsställande eller ej, och derefter göra de ändringar i detsamma, som kunna visa sig vara behöfliga. Men skola vi så länge hålla på och tumma på förslaget, att det i fullkomlighet icke kommer att lemna något öfrigt att önska, då torde vi aldrig komma derhän, att något antagligt förslag blir oss förelagdt. Jag tror derföre, att, äfven om man skulle önska en och annan förändring i förslaget, man dock bör bifalla detsamma, emedan man ju sedermera, när man fått någon erfarenhet af dess lämplighet, desto lättare kan vidtaga de förändringar, man önskar; och dervid tillkommer den fördelen, som vi nu helt och hållet sakna, nemligen att man då har att stödja sig på den särskilda erfarenhet, som den blifvande domänstyrelsen måste hafva vunnit be-

*Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)*

träffande hållbarheten af de grunder, i hvilka man kan vilja åstadkomma en förändring. Att man nu kan på fullt allvar ifrågasätta optionsrättens återinförande, har förefallit mig något öfverraskande, då det ju icke är mera än några år sedan båda Kamrarne med mycket öfverväldigande majoritet beslöto densammias borttagande. Jag tror icke, att erfarenheten hos oss på dessa få år varit tillräcklig för att nu ändra åsigt och sålunda återinföra en bestämmelse, som blifvit med så stor majoritet förkastad. Att åter, på sätt Herr Jöns Rundbäck föreslagit, i dessa grunder införa städjan i stället för optionsrätten, skulle medföra försämring i stället för förbättring; ty, såvidt jag kan finna, skulle man dermed icke vinna någonting annat, än att derigenom från dessa arrenden utestänga personer, hvilka, fastän alldrig så dugliga jordbrukare, icke skulle kunna åstadkomma tillräckligt kapital för att betala städjan och således kunna täfla om rättigheten att komma åt dessa arrenden. Om en arrendator har något kapital, så är det bättre, att han får lägga ned detta på inventarier, som han ju alltid behöfver, än att han får betala städjan och göra sig utan rörelsekapital. Icke heller förstår jag, huru statens säkerhet skulle betryggas genom städjan, om denna icke blefve hög, och detta vill ju icke Herr Rundbäck, som dock vill afskaffa borgenssystemet, efter hvad han uppger. Så vidt jag förstår skulle statens säkerhet blifva ingen.

För min del slutar jag med hvad jag börjat, nemligen att jag vid pröfningen af detta förslag, som under 3 dagar grundligt behandlats inom Utskottet, kommit till den slutsats, att det vore godt, om man nu kunde komma till enighet om antagande af förslaget i dess helhet och låta de små skiljaktigheterna falla, man har ju frågan öppen för framtiden, då större erfarenhet i ämnet vunnits. Dessutom hafva vi en sorglig erfarenhet om, huru det gick till, då optionsrätt att fans kvar; och många här i Kammaren skulle kunna, om de ansåge det lämpligt och behöfligt taga herrarnes tid i anspråk derför, berätta historier, som skulle vara aldeles afgörande för optionsrättens öde.

Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Chefen för Kongl. Finansdepartementet Herr statsrådet Thempander: Då meningarne i denna Kammare i allmänhet tyckas vara böjda för antagande af det förslag, Kongl. Maj:t framlagt, behöfver jag icke upptaga tiden med att närmare framhålla de skäl, som tala för detsamma. Jag begär ordet endast för att gifva tillkänna, att den förändring, eller rättare sagdt, det förtydligande tillägg Herr Ola Andersson och Herr Åbergsson i hufvudsakligen samma syfte ifrågasatt, står i full öfverensstämmelse med andemeningen uti Kongl. Maj:ts förslag; men å andra sidan tror jag Kongl. Maj:ts förslag ega tillräcklig tydlighet för att deraf skall framgå just hvad nämnda förändring åsyftar, hvarföre jag anser det förklarande tillägget obehöfligt. Det lärer väl icke kunna ifrågasättas, att å ett anbud skulle i något fall fästas afseende, derest icke vid detsamma är fogad antaglig säkerhet. Man behöfver derföre icke befara, att till den grund för arrendets

erbjudande åt den förre arrendatorn kommer att läggas något annat anbud, än ett, som är af beskaffenhet i och för sig att kunna antagas. Det är således, enligt min åsigt, temligen likgiltigt, om det ifrågasatta tillägget göres eller icke; och jag är förvissad derom, att tillämpningen alltid kommer att blifva enahanda i såväl det ena, som det andra fallet.

*Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)*

Herr Markstedt: Herr Talman! Jag skall icke länge upptaga Kammarens tid. Jag ber endast att med anledning af talarens på skånebänken uppträdande mot mig få yttra några ord.

Den ärade talaren tycktes icke hysa synnerligt stort förtroende till våra embetsverk och särskildt Kongl. Maj:ts arbetskraft, då han antog att, om personer, som icke fått sina respektive anbud antagna, finge rätt att klaga, för denna frågas afgörande skulle åtgå halfva arrendetiden, som ju är bestämd till 20 år, således 10 år. För min del kan jag icke gilla denna uppfattning af saken, utan tror jag, att tvisten mycket lätt kan afgöras på några månader. Jag nämnde härofvan Kongl. Maj:t särskildt af den anledning, att enligt mitt förmenande det just borde blifva denna högsta auktoriet som kommer att handlägga dessa tvister, ty icke kan det vara lämpligt, att dessa frågor upptagas vare sig af Häradsrätten eller Kammarkollegium, från hvilket senare embetsverk man ju vill borttaga handhafvandet af kronans domäner. Således torde i de af mig afsedda fall besvärshänvisning komma att gifvas direkt till Kongl. Maj:t, och då torde frågan kunna afgöras på några månader. Då härtill kommer, att arrendeauktionen alltid kommer att hållas ett par år före det gamla arrendets slut, torde mitt förslag icke böra föranleda dertill att, på sätt den ärade talaren antydde, hemmanen finge ligga öde i brist af laglig brukare.

Jag fortsätter således mitt yrkande om återremiss i syfte att den sista bestämmelsen i 7:de punkten måtte utgå.

Herr Ola Andersson i Burlöf: Efter den förklaring, som af Herr Finansministern blifvit afgifven, får jag tillkännagifva att jag vunnit mitt syfte, vare sig det förklarande tillägget blir gjordt eller icke. Om jag således icke af *detta* skäl anser ett tillägg numera nödigt, kunde det af en annan orsak kanske vara nödvändigt, då jag hört två ledamöter af Kammaren, af hvilka jag särskildt vill nämna Herr Lyttkens, hysa en helt annan uppfattning om betydelsen af den ordalydelse, som här blifvit föreslagen. Herr Lyttkens har nemligen sagt, att den förändring jag ifrågasatt skulle hafva till följd, att arrendatorerne kunde obehörigen rikta sig på kronans bekostnad. Af detta kan man finna att olika meningar om förslagets betydelse förefinnas. Jag tror derföre att ett tillägg i det syfte, jag tagit mig friheten föreslå, vore på sin plats.

För att emellertid icke splittra meningarne afstår jag från mitt förslag och förenar mig med Herr Åbergssons i samma syfte gående förslag.

Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)

Herr O. B. Olsson: För min del tror jag, att Kammarén hvarken behöfver bifalla Herr Ola Anderssons eller Herr Åbergsons förslag i detta hänseende, utan anser jag punkten vara fullt riktig sådan den är. Och då man derjemte tar i betraktande hvad som under Litt. B. är föreslaget eller att Riksdagen må medgifva, att i fråga om utarrenderingen och förvaltningen af domänerna erforderliga bestämmelser, hvilka icke förekomma i *grunderna* för förvaltningen, må få af Kongl. Maj:t meddelas, så kan man väl icke föreställa sig annat, än att i dessa *bestämmelser* komma att upptagas sådana stadganden, som icke ansetts behöfligt att här bland sjelfva grunderna intaga. Sedan man dessutom hört Herr Finansministerns yttrande i denna sak, så tycker jag, att ett afvikande från förslaget, sådant det i denna del nu föreligger, skulle innebära väl mycken envishet hos Kammarén.

Det var dock icke egentligen för att yttra mig i detta hänseende, som jag begärde ordet, utan var det för att bemöta talaren på norrlandsbänken, som i tvenne yttranden påstått, att sista momentet af 7:de punkten, innefattande förbud för den, hvars anbud ej antagits, att deröfver klaga, skulle utgå. För min del skulle jag nemligen anse det vara ganska vådligt, om icke denna bestämmelse funnes, ty den ärade talaren må hysa hvilken åsigt som helst om den raskhet, hvarmed våra domstolar arbeta, så tror jag dock, att erfarenheten visat, att det ofta kan dröja ganska länge, innan målen blifva afgjorda, och under sådana förhållanden kunde ju, om denna bestämmelse strökes, lätt hända, att arrendehemman finge ligga öde ett och annat år, derföre att man icke visste, hvem som vore den rätte arrendatorn.

För min del anser jag således riktigt, att denna bestämmelse får stå kvar, och att således ingen återremiss i detta hänseende måtte beslutas.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, gaf Herr Tal-
mannen propositioner i enlighet med de meningar, som förekommit,
och godkände Kammarén Utskottets förslag oförändradt.

Punkten 8—13.

Godkändes.

Punkten 14 hade följande lydelse:

»Arrendatorn skall städse i fullgodt stånd underhålla vid egendomen befintliga byggnader och anläggningar.

Den husröteersättning, som afträdaaren enligt syn kan kännas skyldig utgifva, må tillträdaaren uppbära på sätt, hvarom stadgas i 32:dra punkten.»

Motsvarande stadgande i det af Kongl. Maj:t framlagda förslaget lydde sålunda:

«Arrendator skall städse i fullgodt stånd underhålla vid egendomen befintliga byggnader och anläggningar.

På arrendator ankomme att för den husröta, hvarför företrädaren vid egendomens afträdande häftar, af denne eller hans löftesmän utsöka godtgörelse; åliggande arrendator, att om än större eller mindre belopp deraf icke kunnat utbekommas, befintliga bristfälligheter afhjelpa, utan rätt att därför af kronan varda ersatt, der icke Kongl. Maj:t, på domänstyrelsens framställning, finner skäl att på grund af särskilda omständigheter medgifva rätt till ersättning genom motsvarande eftergift på arrendet.“

*Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)*

Sedan Utskottets förslag blifvit uppläst, begärdes ordet af

Herr O. B. Olsson, hvilken jemte Herrar *J. E. Johansson* och *Nils Petersson* inom Utskottet reserverat sig vid förevarande punkt och som nu anförde: Som herrarne finna, har jag tillika med ett par andra utskottsledamöter från denna Kammare reserverat mig mot Utskottets betänkande i denna punkt. Vi, som reserverat oss, hafva ansett att andra momentet i denna punkt af Kongl. Maj:ts förslag, hvilket moment nu är uteslutet, borde bibehållas, enligt hvilket moment husröteersättningsfrågor skulle uppgöras mellan tillträdande och afträdande arrendatorn, utan att staten skulle behöfva träda emellan, på sätt Utskottet föreslagit. Man kan väl nemligen icke gerna förutsätta, att dessa husrötebrister skola kunna blifva synnerligt stora, då numera, som jag hoppas, det kommer att blifva bättre kontroll öfver byggnaders och stängsels vård och underhåll än hittills varit fallet. Dessutom vill jag fästa Kammarens uppmärksamhet på, att Kongl. Maj:ts förslag i denna punkt icke innefattar någon förändring i hvad som nu existerar, utan att hvad sålunda föreslagits existerat alltsedan 1875, då optionsrätten afskaffades, och att, mig veterligen, inga olägenheter uppstått till följd af dessa bestämmelser, ehuru kontrollen öfver byggnadernas vidmakthållande kanske icke varit så tillfredsställande, som de böra hädanefter blifva. Jag kan heller icke inse, hvarför det skall vara så förmånligt, att staten träder emellan för att uppgöra liqvider mellan till- och afträdaren, men säkert är, att detta för statens skulle blifva ganska betungande, ty ingen statens tjänsteman reser väl till ort och ställe samt uppgör dessa liqvider utan ersättning. Dessutom lär det väl i de vanligaste fall blifva afträdaren som får att fordra af tillträdaren och icke tvärtom. Enligt 15 punkten 3 och 4 momenten är nemligen tillträdaren skyldig att lemna afträdaren godtgörelse för öfverbyggnad med mera dylikt; enligt 17 punkten skall tillträdaren likaledes godtgöra afträdaren för den kostnad för nybyggnad, som erfordrats i följd af brandskada, för såvidt kostnaden öfverstigit den kronan tillerkända brandskadeersättningen, och enligt 23 punkten skall afträdaren af tillträdaren njuta ersättning för trädesbruk, höstplöjning, gräs-, frö- och höstsädessådd. Alltså kommer tillträdande arrendatorn att i de flesta fall blifva skyldig afträdaren och icke tvärtom, på sätt här är förutsatt i Utskottets förslag. Men är detta med verkligheten öfverensstämmande, så kan det väl icke anses nödigt, att staten träder emellan för att uppgöra de liqvider mellan tillträdare och afträdare, som alltid måste inträffa, och skulle någon i detta

Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)

fall beredas säkerhet, så vore det, till följd af hvad jag uyss nämnt, i första rummet afträdande arrendatorn. Man kan visserligen säga, att Utskottets förslag är i princip riktigt, enär tillträdande arrendatorn kontraherar med staten och därför bör af staten tillförsäkras utbekommande af sådan ersättning, hvarom här är fråga; men då man i förslag på flere andra ställen afvikit från denna princip, kan det ju icke anses mera olämpligt att göra detsamma äfven i denna punkt.

På dessa skäl och då dessutom i Kongl. Maj:ts förslag blifvit förbehållen rätt för Kongl. Maj:t att hålla tillträdaren skadeslös, derest vid liqviden mellan honom och afträdaren förlust tilläfventyrs verkliga skulle för honom uppstå, får jag för min del yrka, att till denna punkt måtte läggas det andra moment, som återfinnes i motsvarande punkt af Kongl. Maj:ts förslag och hvilket moment är så lydande:

“På arrendator ankomme att för den husröta, hvarföre företrädaren vid egendomens afträdande häftar, af denne eller hans löftesmän utsöka godtgörelse; åliggande arrendator, att om än större eller mindre belopp deraf icke kunnat utbekommas, befintliga bristfälligheter afhjelpa, utan rätt att därför af kronan varda ersatt, der icke Kongl. Maj:t, på domänstyrelsens framställning, finner skäl att på grund af särskilda omständigheter medgifva rätt till ersättning genom motsvarande eftergift på arrendet.”

Jag anhåller, Herr Talman, om proposition på detta mitt yrkande.

Herr C. A. Larsson: Jag undrar icke på, att Ola Bosson Olsson fortsätter här i Kammaren att förfäkta sin åsigt, ty från afdelningen inkom förslaget i den form, han anser riktig, men jag vill påminna honom om, att i Utskottet punkten grundligt diskuterades, och jag tror till och med, att ett bref, som jag företedde från en person, och hvori talades om, huru det går till vid husrötetvister arrendatorer emellan, gjorde god verkan till antagande af punktens nu föreslagna lydelse. Man ansåg också dels att domänförvaltningen bättre än tillträdaren vore i tillfälle att tillse, att arrendatorn icke förstörde egendomen, så att en större husröta behöfde uppkomma, och dels att kronan egde företräde framför tillträdaren jemväl i det afseendet, att kronan eger förmånsrätt i afträdarens inventarier och gröda, i händelse han råkar i konkurs. Deremot kan man icke begära, att en tillträdande arrendator skall kunna hafva makt i sin hand att förvara sig mot stora förluster. Det är dessutom kronan ovärdigt att ej sjelf ansvara för den arrendator, som hon förut antagit på god tro, utan låta tillträdaren drabbas af en kanske ganska långvarig process med afträdaren och derigenom åsamka honom förluster. Faran deraf skall alltid blifva den, att vid en arrendeauktion, derest den afträdande arrendatorn är en krake, spekulanterna, af fruktan att förlora husröteersättningen, skola rätta arrendeanduden derefter, och kronan derigenom komma att förlora mera på ett sådant stadgande, än om Utskottets förslag bifalles.

Jag anhåller derföre om bifall till Utskottets förslag.

Herr Sven Nilsson: Jag är till väsentlig del förekommen af

den nästföregående talaren. Dock tror jag, att han tog något miste, då han påstod, att afdelningen inkom till Utskottet endast med det förslag, som Kongl. Maj:ts proposition innehåller. Så är icke förhållandet, utan inom afdelningen framställes tvenne förslag, som inkomma till Utskottet, och der förelågo således de båda alternativ, som innehållas i Utskottets och Kongl. Maj:ts förslag, och utgången inom Utskottet finner Kammaren i betänkandet.

*Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)*

Med denna fråga förhåller det sig så, att Kongl. Maj:t år 1877 föreslog alldeles samma stadgande, som Kongl. Maj:t föreslagit vid innevarande riksdag. Men Stats-Utskottet antog då utan någon meningskiljaktighet det förslag, som nu från Utskottet föreligger, och mot detta förslag gjordes år 1877, så vidt jag kunnat finna, icke någon anmärkning inom riksdagen. För min del tror jag det vara af högsta vikt, att man vid arrendeupplåtelse af boställen, der det kan vara en högst betydlig husrötebrist, icke ställer så till, att icke blott den tillträdande och afträdande arrendatorn kunna komma i tvist med hvarandra, utan äfven att det kan hända, att den tillträdande tillskyndas en ej obetydlig förlust. När staten öfverlät sitt arrende åt den gamla arrendatorn, pröfvade staten dervid den säkerhet, som den erhöll icke blott för arrende villkorens fullgörande utan äfven för husens hållande i lagligt skick. Jag kan således icke finna det vara annat än en orimlighet, att staten skulle kunna lägga denna ersättningskyldighet på någon annan än den, med hvilken staten gjort upp kontrakt. Ett dylikt stadgande skulle vålla, att vid utarrendering af statens egendomar, mången, som önskade göra anbud på arrende, skulle komma att draga i betänkande att afgifva anbud på arrendet, då husen vore i mer eller mindre förfallet skick, då man med skäl kunde frukta icke allenast förluster af den afträdande arrendatorn utan äfven obehagliga rättegångar. Det har inom Utskottet upplysts, att dessa husrötebrister vid ett eller annat tillfälle kunna uppgå till betydliga belopp — om jag ej misstager mig uppgafs, att i ett fall sådan brist uppgått till öfver 50,000 kronor — och det förefaller mig vid sådant förhållande, som om staten borde ansvara för desamma, samt uppgöra tvisten mellan till- och afträdande arrendatorn. För min del får jag derföre på dessa nu anförda skäl yrka bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Nils Petersson: I likhet med den förste talaren anser äfven jag, att Kongl. Maj:ts proposition i denna punkt eger företräde framför hvad Utskottet föreslagit. Det framhålles af Utskottet, att det skulle uppkomma så stora olägenheter för den tillträdande arrendatorn att utverka husröteersättning af en afträdande, men jag hemställer, huruvida man hört några olägenheter i detta hänseende, fastän de bestämmelser, som tillämpas nu, äro sådana, som de af Kongl. Maj:t här föreslagna. Dessutom har detta förslag för sig de komitéer, som yttrat sig i frågan, samt Konungens Befallningshafvande och Kammarkollegium. Jag tror för min del, att det kommer att förhålla sig på det sättet, att det blir den tillträdande arrendatorn som egentligen blifver skyldig, och att saken skall inskränka sig till endast en liqvi-

Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)

dation mellan till- och afträdaren. Jag föreställer mig derföre, att frågan bättre kan ordnas på det sätt, som Kongl. Maj:t föreslagit, och derföre har jag biträdt reservationen. Åtminstone anser jag, att Kammaren bör få välja mellan båda förslagen, och som jag, som sagdt, har samma åsigt, som finnes uttryckt i reservationen, yrkar jag bifall till Kongl. Maj:ts proposition i denna del.

Herr Ola Andersson i Burlöf: Jag anser, att vi icke böra bråka länge med denna punkt, utan antaga Utskottets förslag. Jag tror icke, att hela saken är så vigtig, ty det kan väl icke förekomma just många fall, der husrötebristen icke skulle kunna qvittas mot hvad tillträdaren skall betala till afträdaren för höstutsäde och dylikt. Det förefaller mig likväl, som Utskottets förslag vore i principen riktigast, derföre att enligt detsamma den nye arrendatorn finge med egaren, här staten, att göra och ej med afträdaren. I motsatt fall skulle ju annars den, som vill bjuda på ett arrende, i hvarje fall behöfva ej blott se till, huru byggnaderna äro underhållna, utan ock söka reda på hurudan afträdarens och hans borgesmäns affärsställning är, emedan han eljest kunde riskera att göra förlust.

Jag anhåller derföre utan vidare ordande om bifall till Utskottets förslag.

Herr J. E. Johansson i Forneby: I likhet med de tvenne reservationer, som närmast före mig hade ordet, var jag en ibland dem, som vid frågans första behandling på afdelningen biträdde den Kongl. propositionen. Men då jag nu hör, att Utskottets förslag har de största utsigterna för sig och jag icke hört någon af de närvarande regeringsmedlemmarne uppträda till försvar för Kongl. Maj:ts proposition, så och då jag dessutom antager, att Första Kammaren skall bifalla Utskottets förslag, vill jag icke sönderrifva detsamma genom att framställa något yrkande i annan rigtning. Jag nöjer mig derför med att endast tillkännagifva min åsigt, att Kongl. Maj:ts proposition torde hafva lika goda skäl för sig som Utskottets förslag.

Öfverläggningen var slutad. Kammaren godkände den lydelse af ifrågavarande punkt, som Utskottet föreslagit.

Punkten 15.

Godkändes.

Derpå föredrogs

Punkten 16, lydande sålunda:

“Arrendator åligger att, företrädesvis i brandstodsörening för länet eller i orten, der sådan finnes, för kronans räkning ombesörja och utan afdrag å arrendet bekosta åbyggnadernas brandförsäkring till deras fulla, i behörig ordning uppskattade värde. Kongl. Maj:ts Be-

fallningshafvande eger dock, der anledning dertill förekommer, meddela föreskrift såväl om det belopp, hvarför försäkring bör sökas, som om den anstalt, der försäkringen må ega rum; börande, till ledning för den Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i berörda hänseende åliggande pröfning, vid de å kronans egendomar förekommande syner yttrande afgifvas om åbyggnadernas brandförsäkringsvärde.“

Rörande denna punkt yttrade

Herr Sjöberg: Jag finner, Herr Talman, stadgandena i den nu föredragna punkten vara temligen otydliga och obestämda, och har därför tillåtit mig att begära ordet, på det att någon af Utskottets ärade ledamöter må kunna lemna den upplysning, som åtminstone efter mitt förmenande är nödvändig.

Sedan det i punktens första del stadgats, att arrendatorn skall i brandstodsföreningen för länet eller i orten ombesörja och bekosta åbyggnadernas brandförsäkring till deras fulla, i behörig ordning uppskattade värde, så säges i det dernäst följande momentet, att “Kongl. Maj:ts Befallningshafvande eger dock, der anledning dertill förekommer, meddela föreskrift såväl om det belopp, hvarför försäkring bör sökas, som om den anstalt, der försäkringen må ega rum“. Det är sålunda i första momentet bestämdt sagdt, till hvilket belopp brandförsäkringen bör ega rum, men i det dernäst följande momentet talas det om ett annat belopp, som Konungens Befallningshafvande möjligen kan bestämma. Jag frågar därför: är det meningen att hvad som i andra momentet sägs beträffande brandförsäkringsbeloppet skall antyda, att Konungens Befallningshafvande kan bestämma ett högre belopp än det, som omförmäles i första momentet eller är meningen den, att Konungens Befallningshafvande skulle hafva en ännu vidsträcktare rätt, nemligen att bestämma ett lägre belopp än det i första momentet omnämnda? Äfven i fråga om sjelfva brandförsäkringsanstalten är det i första momentet tydligt sagdt, att det skall vara en brandstodsförening för länet eller i orten, men i andra momentet talas om en annan anstalt, som sålunda kan vara någon annan än den för länet inrättade eller den i orten belägna.

Jag skall icke framställa något yrkande, emedan jag har en viss förhoppning, att den upplysning, som kommer att lemnas från Utskottets sida, skall vara tillräcklig för att förklara och tydliggöra ifrågavarande stadganden.

Herr C. A. Larsson: Jag känner temligen väl till huru det tillgår på landsbygden med dylika brandförsäkringar.

I Östergötland t. ex. hafva vi ett brandförsäkringsbolag -- det så kallade gamla bolaget -- som rör sig med ett kapital på cirka 170 millioner kronor, och der har det vid försäkringars tagande i många år praktiserats på det sättet, att egendomens egare eller innehafvare får sjelf uppgifva det belopp, hvarför han vill hafva egendomens åbyggnader brandförsäkrade. Sedermera granskas detta uppgifna belopp af en så kallad sockenkomité, som vanligen icke tillåter försäkringstagaren att uppgifva för högt värde å egendomen; och om denna ej vill

*Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)*

*Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)*

betala alltför stora årliga premier, så brandförsäkrar han egendomen till ett måttligt pris.

Om nu i något fall Konungens Befallningshafvande ansåge, att en utarrenderad egendoms åbyggnader icke voro uppskattade till mer än hälften eller kanske fjerdedelen af värdet, så vore meningen, att Konungens Befallningshafvande skulle kunna ålägga egendomsinnehafvaren att försäkra dem till ett värde, som möjligen kunde antagas af de i punkten omförmälda försäkringsbolag. På annat sätt tror jag icke, att det af Herr Sjöberg anmärkta stadgandet kan tolkas, såvida icke Konungens Befallningshafvande vilja föreskrifva, att arrendatorn skall försäkra i assurancesbolag sådana som t. ex. Skandia; men hvad försäkringar i landsorten angår, så är det hvarken Konungens Befallningshafvande eller arrendatorn själf, som bestämmer försäkringens belopp, utan sockenkomitén först och sedermera direktionen öfver bolaget, som antingen godkänner hvad komitén förut bestämdt eller också nedsätter värdet. För öfrigt tror jag icke, att det varit någon nödvändighet att låta Konungens Befallningshafvande taga befattning med denna sak, ty jag föreställer mig att hvarje arrendator, liksom hvarje enskild person, bör vara angelägen om att hafva sina åbyggnader så högt assureerade, att han kan återuppbygga dem, i händelse de skulle brinna, och detta så mycket mer som arrendatorn står i ansvar för deras återuppbyggande.

På denna grund anhåller jag om bifall till den föredragna punkten oförändrad.

Herr Nils Petersson: Den föregående talaren har redogjort för den ena delen af frågan, den andra skall jag försöka svara på.

Den förste talaren tyckte, att det var öfverflödigt, att Kongl. Maj:ts Befallningshafvande skulle få rätt att föreskrifva, i hvilken anstalt arrendatorn skulle försäkra byggnaderna, när det i första momentet af den föredragna punkten är sagdt, att det företrädesvis skall vara i länets eller ortens brandstodsörening. Jag tror dock, att det är nödvändigt, att det finnes en bestämmelse, som gifver Kongl. Maj:ts Befallningshafvande rätt att pröfva, hvilket försäkringsbolag är lämpligast inom det begränsade området, länet eller orten, emedan det kan finnas flera olika försäkringsbolag såväl för hela länet som för vissa distrikt. Jag anser det därför vara fullkomligt på sin plats, att Kongl. Maj:ts Befallningshafvande får något att säga i denna fråga. Detta var anledningen till stadgandet.

Herr Sjöberg: Jag skulle i öfrigt kunna anmärka mot det förevarande momentet, att det icke innefattar någon bestämning om, att Kongl. Maj:ts Befallningshafvande skall vaka öfver, att försäkring mot brandskada på föreskrifvet sätt verkligen eger rum. Det kan t. ex. uppstå den frågan, vid hvilken tidpunkt skall arrendatorn taga försäkringen? Det bör väl ske genast vid arrendets tillträddande, men det finnes icke något sagdt derom. Vidare föreställer jag mig, att byggnaderna kunde genom tillbyggnad eller förbättring få ett högre brandförsäkringsvärde, och det borde väl i sådant fall äfven åligga Kongl.

Maj:ts Befallningshafvande att tillse, att brandförsäkringssumman höjdes.

Äro emellertid Herrar ledamöter i Stats-Utskottet nöjda med ordalydelsen i momentet, sådant detsamma nu är affattadt, anser jag mig icke böra vidhålla mina nu gjorda anmärkningar, och ehuru jag icke finner mig tillfredsstäld af de i fråga härom afgifna förklaringarna, skall jag således icke framställa något yrkande om ändring eller återremiss.

*Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)*

Herr A. P. Lind: Jag anser att Utskottet genom sitt förslag gifvit Kongl. Maj:ts Befallningshafvande för stor maktfullkomlighet i afseende på bestämmandet af det bolag, hvori brandförsäkringar böra ske. Inom det län, jag tillhör, finnas försäkringsbolag för härad, hvilka bolag äro lika säkra och solida som länsbolagen; och då vanligen länsbolagens administrationskostnader äro större än motsvarande kostnader i fögderi- eller häradsbolagen, har allmogen i min ort nästan utan undantag gått in i häradsbolagen, der premierna också äro billigare, men höga vederbörande ha behagat tvinga de stackars arrendatorerna af kronoegendomar att qvarstå med sina försäkringar i länsbolaget, der årliga premierna äro ganska kånbara; nog kommer förhållandet att fortfara, om punkten antages oförändrad. Därföre kan jag icke nog förundra mig öfver, hvarför här står "företrädesvis i brandstodsförening för länet eller orten". Ordet "företrädesvis" torde gifva anledning till, att arrendatorn tvingas att alltid stå kvar i länets bolag, hvarst premierna äro, som jag antydt, rätt kånbara för arrendatorerne och mera tryckande än i ortens bolag. Jag skulle därför önska, att Kammaren i denna punkt utströke ej blott ordet "företrädesvis", utan äfven hela andra momentet eller orden från och med "Kongl. Maj:ts Befallningshafvande eger dock" till punktens slut. Jag anser nemligen, att hvarje arrendator bör få gå in i den försäkringsförening, der han anser premierna för honom vara billigast, och sjelf få derom besörja på sätt honom säkrast och tjenligast synes.

Herr Nils Petersson: Jag vill endast svara den förste talaren något på hans sista anmärkning, eller att det icke vore stadgadt, att Kongl. Maj:ts Befallningshafvande hade skyldighet att vaka öfver, att momentets föreskrifter verkligen efterlefdes. Det förvånar mig, att man här kunnat framställa dylika påståenden. Jag tror nemligen icke, att det finnes några särskilda straffbestämmelser för Konungens Befallningshafvande, om han icke fullgör sin skyldighet. Jag anser således denna allmänna föreskrift för Konungens Befallningshafvande vara tillräcklig och uppfylla hvad behovet påkallar. Således torde denna den ärade talarens anmärkning kunna förfalla.

Hvad vidare angår brandförsäkring vid större reparationer eller nybyggnader, så ligger ju i sakens natur, att Konungens Befallningshafvande kan dels genom kronobetjeningen och dels genom domänintendenten få veta, när sådant skett, ty domänintendenten skall ju tillse, att all den egendom, som tillhör kronan, skötes ordentligt och som vederbör.

Jag anser således att de nu gjorda anmärkningarne äro så små,

Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts)

att de icke förtjena något afseende. Vill man i allmänhet gifva sig tid att klandra och kritisera förslaget, kan man nog i nästan hvarje punkt hitta på någon liten anmärkning. Hvad som för öfrigt icke kommit in i detta, ganska vidlyftiga förslag, derom kan man ju öfverlemna åt Kongl. Maj:ts att vid författningsens utfärdande meddela särskilda bestämmelser.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr O. B. Olsson: För min del har jag icke kunnat finna att det, såsom den förste ärade talaren nämnde, skulle vara en motsägelse mellan det första och andra momentet af denna punkt. Det kan ju vara nödvändigt, att det finnes föreskrifvet, att byggnaderna skola brandförsäkras till deras fulla värde, för så vidt de äro i fullgodt skick; ty man kan väl icke redan nu på förhand bestämma, till hvilket belopp byggnaderna i hvarje fall skola försäkras. Det kan nemligen hända, att en arrendator anser en så och så hög brandförsäkringssumma vara tillräcklig, och ju lägre denna summa sättes, desto mindre kostar det honom. I följd deraf bör Konungens Befallningshafvande ega makt att ålägga arrendatorn att försäkra egendomens åbyggnader till deras fulla värde.

Hvad nu beträffar skilnaden mellan de olika brandstodsbolagen i skilda delar af landet, så är den högst väsentlig. Jag känner orter, der det finnes brandstodsbolag icke blott för länet, utan också för ett härad, ja mångenstädes finnes till och med brandstodsbolag endast för en socken. Denna socken kan vara ganska liten, och då är i allmänhet ett sådant brandstodsbolag af ganska tvetydig beskaffenhet i det afseende, att man kanske icke eger full säkerhet, i händelse en stor eldsvåda skulle inträffa. Derför torde det äfven vara af behovet påkalladt att lägga i Konungens Befallningshafvandes makt att bestämma det bolag, der den största säkerhet kan beredas statsverket. Ty om, såsom jag nyss nämnde, man inom en liten kommun bildat ett eget brandstodsbolag och inom samma kommun finnes en större kronoegendom, hvars arrendator tillåtes att der brandförsäkra egendomen, skulle det vara mycket tvifvelaktigt, huruvida detta brandstodsbolag, för den händelse alla byggnaderna skulle brinna ned, kunde gälda denna skada. Det är för att förekomma dylika omständigheter, som den bestämmelsen, som finnes intagen i 2:dra momentet af denna punkt, torde vara nödvändigt; och det är också på dessa grunder som jag yrkar bifall till denna punkt, sådan den nu föreligger.

Herr Sven Nilsson: Det torde måhända vara öfverflödigt att vidare tala till försvar för Utskottets förslag i denna punkt, då ordalagen der äro ganska tydliga, och kan jag för min del icke förstå, hvarför denna anmärkning framstälts, ty det står i andra momentet af denna punkt, att Kongl. Maj:ts Befallningshafvande skall ega att, *der anledning dertill förekommer*, meddela föreskrifter etc.

Dessa anledningar kunna förekomma på många sätt, men vanligast då nybyggnader eller förbättring af åbyggnader i egendomen un-

der arrendetiden egt rum, eller ock kan anledningen vara den, att ett brandstodsbolag behagat af en eller annan orsak sätta dessa byggnaders brandstodsvärde till ett ringa belopp. Om nu ingen å kronans vägnar egde rätt att låta höja brandstodsvärdet i öfverensstämmelse med byggnadernas värde, eller om det föreskrifves, att det skall vara hos ett visst uppgifvet brandstodsbolag, som åbyggnaderna skola assurera, torde Kammaren väl finna, att det blir omöjligt att få åbyggnaderna brandförsäkrade till deras fulla värde, och det är också på denna grund man velat gifva Konungens Befallningshafvande rätt att föreskrifva, icke allenast i hvilket bolag dessa byggnader skola brandförsäkras, utan äfven att bestämma till hvilket belopp försäkringsrätt skall sökas. Detta torde vara så mycket nödvändigare, som arrendatorerna icke kunna vara angelägna om att få högt försäkringsvärde, då de skola betala brandstodsafgiften, men brandskadeersättningen skall, såsom af nästföljande punkt visar sig, af kronan tillhandahållas arrendatorn endast i den mån densamma för nybyggnaden erfordras, och hvad arrendatorn dessutom får påkosta för nybyggnader, skatt afqvittas på arrendet.

Jag anhåller således om bifall till denna punkt med den lydelse, Utskottet gifvit densamma.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, godkändes punkten.

Punkterna 17—21.

Blefvu jemväl godkända.

Punkten 22.

Uti denna punkt hade Utskottet, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition i ämnet, dels ock Herr *Hans Johnssons* inom Andra Kam-maren väckta motion N:o 43, föreslagit följande stadgande:

“Arrendator ege ej att, utan domänstyrelsens medgifvande, borttaga å egendomen befintliga torp eller anlägga nya; och ege arrendator ej heller att utan domänstyrelsens medgifvande pålägga egendomens torpare afgäld eller besvär utöfver hvad som vid egendomens uppskattning blifvit af uppskattningsnämnden bestämdt.”

Efter uppläsning häraf yttrade

Herr Hedlund: Jag är motionären Herr Hans Johnsson tack-sam, för det han fäst Stats-Utskottets uppmärksamhet derpå, att det äfven finnes en klass af menniskor, hvilkas rättigheter det gäller att häfda, som heter *torpare*, och att på den stora mängd egendomar, som kronan nu vill öfverlåta åt arrendatorer, äfven dessas rätt borde i någon mån skyddas. Stats-Utskottet har också lyssnat till motionen i denna del och infört i sin hemställan en bestämmelse, för hvilken jag tror, att hvar och en, som är en vän af denna samhällsklass, bör vara Utskottet

Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
Forts.)

tacksam. Denna bestämmelse lyder nemligen: "och ege arrendator ej heller att utan domänstyrelsens medgifvande pålägga egendomens torpare afgäld eller besvär utöfver hvad som vid egendomens uppskattning blifvit af uppskattningsnämnden bestämdt". Detta är nu godt och väl; men jag tror likväl icke, att allt det goda härmed verkligen vinnes, som Stats-Utskottet tvifvelsutänkt, så länge icke någon trygghet finnes för torparen att ej kunna uppsägas och såmedelst tvingas till afflyttning. Ty hvad hjälper det, att arrendatorn icke får pålägga torparen någon ny afgäld, så länge han har rättighet i sin hand att uppsäga honom till afflyttning efter fardag. Om en torpare uppodlat sitt torp och försatt det i bättre skick, kan arrendatorn, äfven om han icke kan pålägga torparen högre afgäld därför, i allt fall uppsäga torparen och taga en annan, om icke emot högre afgift, så emot städjan. Och dermed äro vi inne på detta system, som förut på förmiddagen här afhandlats, och den, som eger någon kändedom, om förhållandena, vet, att en kronoarrendator på detta sätt ofta är i tillfälle att alldeles omintetgöra sådana bestämmelser som dem, Stats-Utskottet här infört till torparens skydd. Jag vill begagna detta tillfälle att yttra mig något utförligare i ett ämne, som mera än 30 år legat mig varmt om hjertat och hvilket jag vid flere tillfällen på möten emellan större jordegare förfäktat; och jag gör det nu, enär jag, på grund af utaf Kammaren erhållen ledighet från riksdagsgöromålen, var bortrest och således icke var i tillfälle att uttala min mening i frågan, när Herr Westins motion förevar till behandling. Det synes mig vara en fråga af lika stor vikt för vårt som för alla andra bildade folk, denna fråga om att gifva åt jordbruksarbetarne likaväl som åt stadsarbetarne en mera tryggad ställning och för dem åstadkomma en säkrare utkomst. Denna fråga är af desstörre vikt, som det gäller att derigenom åt vårt land bibehålla en vigtig del af dess befolkning. Det är en ovilkorlig brist i våra landsortsförhållanden, att man icke sökt åt dessa, såsom jag vill kalla dem, subarrendatorer åstadkomma någon trygghet ideras besittningsrätt. De inträda under samma vilkor och i samma egenskap i besittningen af sitt lilla område som arrendatorn af den större egendomen, de hafva samma behof af trygghet som denne; de behöfva samma eggelse för att arbeta på sin jordlots förkofran som den större gårdsbrukaren behöfver för att arbeta på förkofran af den gård, som blifvit anförtrodd åt hans omvårdnad. Men huru skall man kunna fordra, att denne subarrendator skall nedlägga penningar och möda på förbättrande af sitt torp, när han vet, att, sedan han förbättrat torpet, han när som helst af en godtycklig gårdsförvaltare kan skiljas derifrån, såvida han icke vill underkasta sig att erlægga en högre afgäld. Det har gifvits exempel derpå, att två torpare innehaft torp bredvid hvarandra, och den ene, som varit en slarf, har icke fått någon förhöjning i sin afgäld, under det att för den andre, som varit en bra man samt arbetat och förbättrat sin lägenhet, afgiften blifvit förhöjd. Allra betänkligast är, att enligt vår nuvarande lagstiftning dessa torpare, då de afflytta, icke kunna få någon ersättning för den förkofran torpet vunnit genom deras flit och ordentlighet. Jordbrukaren eller den, som står i hans ställe, kan icke ställa sin eganderätt under statens skydd,

ty det, hvartill han har eganderätt, är det arbete, han nedlagt på jordens förbättring; och torparen kan sålunda utan ersättning blifva beröfvad sitt torp. Då man så mycket håller på eganderättens skydd under andra förhållanden, synes mig vara af vigt att man äfven lagstiftade angående den rätt, hvarom nu är fråga. Huru denna fråga skall lösas, derpå vågar jag icke ingå, men det kan jag nämna, att åtskilliga jordbrukare, hvilka behjertat sina underhafvandes tillstånd, hafva med dem ingått kontrakt dels på 10 och dels på 15 år. Detta har medfört en stor fördel icke blott för torparne, utan äfven för jordbrukarne sjelfva. Emot detta kan man invända: om jag ingår bestämda kontrakt med mina torpare, har jag ju dem icke i min hand. Der hafva vi det gamla slagordet: "jag har dem icke i min hand" eller med andra ord, "jag kan icke utan vidare köra bort dem". Det är enligt min åsigt ett misstag, ty kontraktet skall innehålla, att torparen skall sköta sig ordentligt och uppföra sig nyktert, samt hvad som fordras, för att jordbrukaren må vara tryggad mot torparens uppstudsighet. Jag skulle således för min del påyrka, att till hvad Utskottet här föreslagit skulle läggas orden: "börande torparnes rättigheter och skyldigheter vara upptecknade i kontraktet, gällande för viss tid, dock ej under 10 år". Jag ber herrarne här ursäkta, att jag under öppen debatt rörande en så viktig fråga upptagit detta nya moment, men jag tror, att det icke skall vara svårt att på rak arm besluta deröfver. Skulle det dock vara någon, som häremot har några betänkligheter, så vill jag visst icke motsätta mig en återremiss, synnerligast om jag får höra, att några af Utskottets ledamöter vilja understödja förslaget och taga hänsyn till detsamma så mycket, att de vilja taga det i nytt öfvervägande. Jag ber således, mine herrar, att få yrka på det tillägg till punkten, som jag nyss nämnde, dock med alternativ rättighet att äfven begära återremiss till Stats-Utskottet.

Herr Nils Petersson: Det tillägg, som Utskottet här gjort, har mycket riktigt tillkommit på sätt den föregående talaren nämnt, eller på grund af väckt motion i syfte att arrendator å statens jordegendomar ej måtte betunga sina torpare med oskäligt hårda kontraktvilkor. Att i sådant afseende bereda torparen behörigt skydd mot arrendatorn, anser jag visserligen icke vara annat än rätt och billigt; men att göra torparen helt och hållet till friherre gentemot arrendatorn, kan deremot vara hvarken rätt eller välbetänt. Vore här endast fråga om afgäld i penningar eller spanmål, så kunde det väl gå an; ty då är det i alla händelser lättare att utöfva vederbörlig kontroll. Men som bekant är utgöras torparens prestationer till jordegaren eller arrendatorn oftast i arbete, och det är naturligtvis ingalunda likgiltigt för de senare huru torparen fullgör denna sin arbetsskyldighet; och att det finnes torpare, som härutinnan äro tredslande, lär väl icke kunna förnekas. Att iakttaga en viss försigtighet i detta afseende torde därför icke vara ur vägen. Men som det icke är någon lätt sak att gifva ett kontrakt en ordalydelse, som är tillfredsställande å ömse sidor, har Utskottet trott, att genom ett sådant tillägg som det här ifrågavarande vederbörande mera skola känna sig manade att icke

*Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)*

Angående
förvaltningen
af kronans
domäner.
(Forts.)

trakassera torparne; det lärer väl blifva lokalförvaltningarnes eller andra vederbörande myndigheters sak att, der så behöfves, åstadkomma rättelser å så väl den ena som den andra sidan.

Jag tror derföre, att man icke gerna kan göra andra bestämmelser, än som här blifvit föreslagna. Skulle emellertid vid tillämpning i afseende å så väl detta som andra förhållanden, — hvarom man nu blindt dömer, innan man försökt huru tillämpningen slår ut — det befinnas, att rättelser i ett eller annat afseende äro af nöden, så äro ju sådana lätta att erhålla, då vi hafva årliga riksdagar.

Jag yrkar bifall till den föredragna punkten.

Herr O. B. Olsson: Som jag är förekommen af Herr N. Petersson, så inskränker jag mig till att, med instämmande i hvad han yttrat, yrka bifall till den föredragna punkten.

Härmed var öfverläggningen slutad. Herr Talmannen gaf propositioner i öfverensstämmelse med de meningar, som blifvit framställda, dels på bifall till Utskottets förslag oförändradt och dels på antagande af samma förslag med det tillägg dertill, som Herr Hedlund påyrkat; och fann Herr Talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes samt företogs, enligt en nu uppsatt och af Kammaren godkänd så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller i oförändradt skick, hvad Stats-Utskottet hemställt i 22:dra punkten under mom A) af Utlåtandet N:o 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kammaren godkänt samma hemställan, med det tillägg dertill, som af Herr Hedlund under öfverläggningen föreslagits.

Omröstningen utföll med 118 ja mot 30 nej; hvadan beslut fattats i enlighet med ja-propositionen.

Den vidare föredragningen af Stats-Utskottets föreliggande utlåtande uppsköts till klockan 7 e. m., då detta sammanträde, enligt derom utfärdadt anslag, komme att fortsättas; och åtskildes Kammarrens ledamöter klockan 3 e. m.

In fidem

H. A. Kolmodin.